

TÜRKİYE'DE TARİH BOYUNCA PALAMUT MEŞESİ (QUERCUS AEGİLOPS) VE SAĞLADIĞI FAYDALAR

Yazan :

Prof. Dr. Selâhattin İNAL

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Ormancılık Politikası ve
Amenajman Enstitüsü ve Kürsüsü Müdürü

GİRİŞ

Bir memleketin klimatik karakteri, ön safta, coğrafi mevkie, denizlerden olan uzaklık ve yakınlığa ve arazinin morfolojik yapısına göre teşekkül eder. Türkiye'nin bu faktörlerle ilgili olarak arzettiği özellikler, memleket ikliminde büyük varyasyonlar ve dolayısıyla çeşitli tipler yaratmaktadır. Bu sebeptendir ki Türkiye'de *tropik iklim ile çöl ve tundra iklimi* hariç, diğer iklim tiplerinin hemen bütün örneklerini yer yer bulmak mümkündür.

Diğer taraftan arazinin jeolojik bünyesindeki büyük değişiklik, türlü iklim tiplerinin tesirile birleşerek Türkiye'yi *edafik münasebetleri* bakımından çeşitlendirmekte ve türlü toprak tiplerinin teşekkülüne sebep olmaktadır.

Yetiştirme muhiti adı altında mütalâa edilen fizik milyönün bu tenevvüü sayesinde ki, Türkiye'de türlü vejetasyon tipleri husule gelmekte ve bunlar memleketin her tarafına yayılmış bulunmaktadır. Vejetasyon tipleri arasında yer alan ormanlar da gerek tipleri ve gerekse kendilerini terkip eden ağaç türleri bakımından hayli zenginlik arz etmektedir.

Orta ve Kuzey Avrupa memleketlerinin ormanları, mahdut ağaç türlerinden terekkip ederken Türkiye toprakları üzerindeki ormanlar da sade meşe ağacı cinsinin 30 dan fazla türüne rastlamak mümkündür. Bu husus, bir taraftan memleket topraklarının kıymetlendirilmesi, diğer taraftan da millî

ekonominin çeşitli orman mahsullerine olan ihtiyacının karşılanması bakımından, büyük ölçüde önem taşıyan bir tabiat lütfu sayılmak icap eder.

İşte Türkiye, bu özelliklerinin bir neticesi olarak belli başlı orman ağaçlarından başka, palamut meşesi, sedir, sığla, şimşir, fıstık çamı, kestane, ceviz, elma, armut, kriza, fındık keçi boynuzu, yabani zeytin, antep fıstığı, sumak gibi çeşitli ağaç ve ağaçcık türlerine sahiptir. Bunlar, gerek aslı ve gerekse tâli mahsullerle memlekete büyük ölçüde fayda sağlar. Hattâ bazıları yerli ihtiyacı tamamen karşılar ve ayrıca sağlam bir ihraç maddesi olarak memlekete bol miktarda döviz girmesine sebep olur.

Yine bu ağaç türlerinden bazılarının diğer memleketlerde az miktarda yetişmesi veya hiç yetişmemesi, yüzünden bu çeşit orman mahsulleri üzerinde bir monopol tesisine de yol açılmış olur.

Türkiyenin bu karakteri taşıyan nadir ve kıymetli orman ağaçlarından birisi ve en başta geleni *palamut meşesidir*.

Palamut meşesinin temsil ettiği değer, meyvesinin ihtiva ettiği tanen maddesinden ve dolayısıyla başta deri endüstrisi olmak üzere farmakolojide ve boyacılıkta kullanma yeri bulmuş olmasından ileri gelir.

Palamut meşesinin meyvesine umumiyetle *palamut* (Valonea) denir. Palamut, *pelit* dediğimiz hakikî meyve ile bunu saran *kadehden* (Kupula) diğer bir tâbirle *çanak*'tan ibarettir. Pelit ancak % 10 nisbetinde tanen maddesi ihtiva eder. Bu sebeptendir ki, iktisadî değeri büyük değildir. Hayvan yemi, yakacak ve bazan da gübre olarak kullanılır. Halbuki palamutun *kadehinde* ortalama % 33 - 35 nisbetinde tanen maddesi vardır. *Kadehi kaplayan turnaklar*'da (Trillo) ise bu miktar, ortalama % 43 e kadar çıkar.

Palamut meşesinin odun hasılatı da büyük bir değer taşımaz. Zira palamut ağaçları 1-2 metre boy yaptıktan sonra dallanır ve ancak yakacak odunu olarak kıymetlendirilir.

Palamut meşesinin dünya üzerindeki tabii yayılış sahası, Doğu Akdeniz memleketleridir. En çok bulunduğu yer Türkiye'dir, Sonra Yunanistan gelir. Ayrıca, İtalya, Arnavutluk, Lübnan, İsrail ve Ürdün'de de bir miktar palamut meşesine rastlanır.

Dünya piyasasına palamut sevk eden memleketler yalnız Türkiye ve Yunanıstandır. Umum palamut istihsalinin 3/4 ünden fazlasını Türkiye yapar. Bu sebeptendir ki Türkiye, dünya palamut piyasasında hâkim bir mevkiye sahiptir.

Palamut meşesi, Anadolu topraklarını kendisine vatan yapmış, onun coğrafi genişliğinde ve tarihi derinliğinde yer almış bir ağaç türüdür. Onu, tarihi cephesile etüd etmek ve yine tarih boyunca sağladığı faydaları gözden geçirmek Türkiye'de ormancılık öğretiminin 100 üncü yılı münasebetile yerinde olacaktır.

I

PALAMUT MEŞESİ (QUERCUS AEGİLOPS) HAKKINDA
TARİHİ BİLGİ

1 - Palamut kelimesi hakkında etimolojik bilgi :

Palamut meşesi bütün tarih boyunca, Ege ve Akdeniz havzasında oturan milletlerin iktisadî hayatında müessir olmuş ve bilhassa Anadolu Türklerinin gelişmiş bir deri sanayiine sahip olmalarında büyük rol oynamıştır. Palamut meşesine *palamut* adının verilmiş olmasının sebebi, meyvesinin bu adla anılmış olmasından ileri gelmektedir.

Palamut kelimesinin eski Yunanca'da meşenin hakikî meyvesi, yani peliti mânasına gelen *Balanos* kelimesinden alındığı söylenmektedir (1.2). Yani Yunanca'da bu tâbir *Valanos* şekline inkılâp etmiştir. Bugün Yunanistan'da palamuta *Valonidia* denmektedir.

Diğer bir çok dillerde de buna yakın tâbirler kullanılmaktadır. Nitekim Almanlar *Valonea*, Fransızlar *Valonee*, İngilizler ve İtalyanlar *Valonia* demektedirler.

Palamut kelimesinin eski Yunancadaki *Balanos* kelimesinden alınmış olduğunu gösteren başka vesikalar mevcut değilse de bu iki kelime arasındaki yakın benzerlik aşikâr olarak görülmektedir.

Ancak, *pelit* kelimesinin de bir çok milletler arasında müşterek bir adı mevcuttur. Nitekim pelite Akatlar *Bal—Ti—it—Tum*, Babiller ve Asuriler *Belitu*, eski Suriyeliler ve Araplar *Baluta* eski Yunanlılar yukarıda da ifade edildiği gibi *Balanos*, İspanyollar ve Güney Fransızlar *Ballota* ve Romalılar *Blans* yerine *Glans* demektedirler (3).

Bugünkü araplar pelite *Blut* ve *kadehliler* familyasına da *Blutiye* adını verirler. Türkçemizde bu kelime bir çok yerlerde *pelit*, Hatay ve Güneydoğu dolaylarında da *palut* veya *palut* şeklinde telâffuz edilir. Bu ifade ile meşe ağacının hakikî meyvesi kasdolunduğu gibi, meşe ve palamut ağacının bizzat kendisi de murad olunur. Bununla ilgili olarak memleketimizin bir çok yerlerinde *pelit* kelimesi köy, kasaba ve mevki adı olarak da kullanılmaktadır (4).

(1). Gerngross, Otto, Türkiye ve Yunanistan palamutları üzerinde, Ankara 1948, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası, Cilt 1, 1948.

(2). Öncü, Cahit, «Türkiye Palamutları ve eksrakları üzerinde deneysel araştırmalar» Ankara 1949.

(3). Oefe, von Felix, «Vorgeschichte der Cecidologie der Klassischen Schriftsteller» Böhner'in Geschichte der Cecidologie» Bd. I. Mittenwald (Bayern) adlı eserinden.

(4). İnal, Selâhattin, «Meşe (Quercus) hakkında etimolojik ve tarihi etüdü» İst. Üniversitesi Orman Fakültesi dergisi, Cilt 5, sayı I, 1955.

Bu kısa izahtan da anlaşılacağı üzere, palamut kelimesinin aslını teşkil ettiği iddia olunan Yunancadaki *Balanos* veya *Valonidia* kelimeleri tıpkı *Belitu*, *Baluta* ve nihayet Türkçemizdeki *pelit*, *palıt* veya *palut* kelimeleri gibi Akatça'dan alınmıştır. Sümer ve Akatların yukarıda adı geçen millelere nisbetle daha eski bir kültüre sahip bulunmaları, ayrıca dericilik sanayiinde ve bu sanayiın gerekli ham maddelerini tedarik etmede hayli sistemli teşkilât kurmuş olmaları da bu iddiayı teyit etmektedir.

Tıpkı bunun gibi Arapların *Blut* ve *Blutiye* kelimeleri de aslında Akatların *Bal—ti—it—Tum* kelimesinden alınmıştır. Zira Arabistan ve dolayısıyla eski Arapça dili meşe ağacını tanımazlar (1). Bu sebeptendir ki *Blut* kelimesinin arapça'ya Babililer ve Suriyeliler vasıtasile daha sonra girmiş yabancı bir kelime olması kuvvetli bir ihtimal olarak kabul edilmek icap eder.

Palamuta, Türkçemizde *cevk*, *cevt* (Gaziantep), *Cevt* (Mut), *Cevt*, *Çeit*, *Ceuk*, *Cevüt*, *düdek*, *gibik*, *gilik* (Antalya), *Gövüç*, *Kabalak* (Uşak), *Kaklak* (Antalya) gibi adlar verilmektedir (2).

Palamut kelimesinin konusunu ve yazı dilimize ne zaman geçtiğini vesikalarla tesbit etmek güçtür. Ancak 1520 tarihini taşıyan ve Aydın Livası'na ait olan bir kanunda palamut kelimesinin kullanılmış olduğuna rastlıyoruz. Bu kanunun 53 üncü maddesinde çeşitli orman mahsulünden ne miktar resim alınacağı ifade olunmakta ve bu arada palamuttan da bahsedilmektedir (3). Bu vesikayı, daha eski kayıtlar buluncaya kadar yazı dilimizin en eski vesikası olarak kabul ediyoruz.

Bundan başka edebiyatımızda palamut kelimesine Nef'i'nin «Sihamı Kaza» sında Kadızade için yazdığı bir hicviyede rastlıyoruz (4).

2 -- Palamut ve Dericilik hakkında tarihi bilgi :

A — *İlk çağda* : Palamutun en çok kullanıldığı yer deri sanayiidir. Bu sebeptendir ki, palamut hakkında tarihi bilgi verilirken dericilik tarihine de göz atmak icap etmektedir.

Anadolu'nun eskidenberi gelişmiş bir dericilik sanaatına vatan oluşu-

(1). Oefe, von Felix, aynı eser.

(2). İnal, Selâhattin, «Palamut meşesi ormanları: Coğrafi yayılışları, ekonomik önemi ve Amenajman esasları» Ankara, 1953.

(3). Kutluk, Halil, «Türkiye ormancılığı ile ilgili tarihi vesikalar» İstanbul, 1948.

(4). Nef'i, «Sihamı Kaza» El yazması, İstanbul. Kadızade palamut üstüne deftermi tutar Ezberinden bilir ambara girenle, çıkanı Hiç utanmaz yalanın sureti tekrarından Levhai hatırı güya herifin dip koçanı.

nu, diğer sebeplerle beraber, bu topraklar üstünde yetişen zengin palamut varlığı ile ilgili bulmak hiç de isabetsiz değildir.

Dericiliğin tarihi, hemen denilebilir ki, insan tarihile başlar. İlk insan giyecek olarak önceleri nebatî liflerden, daha sonraları da avladığı hayvan derisinden faydalanmıştır. Yalnız, bilindiği üzere, ham deri her hangi bir usul ile konserve edilemez ve tabakalanmak suretile işlenmezse, kısa bir müddet sonra bozulur, kokar ve çürür, kuruduğu zaman da boynuz gibi sertleşir. İşte insanlar bunun bu mahzurunu gidermek onu, çürümez, kokmaz, su geçmez ve kuruyunca sertleşmez bir hale getirmek için türlü çarelere baş vurmuşlardır. Bu arada mahallî mekân şartlarına tâbi kalmak suretile mevcut tabaklayıcı maddelerden istifade etmek istemişlerdir.

Eskimolar, Tibetliler, Afrikalılar, Amerika'nın Kırmızı derilileri gibi geri kalmış insan topluluklarının bugün bile hâlâ deriyi yağlı maddelerle (beyin, yumurta sarısı, süt, balık yağı) veyahut da dumanla tütsülemek suretile konserve ettiklerini görüyoruz.

Asya, medeniyetin beşiği olarak insanlığa uzun çağlar, önderlik yapmıştır. Dericilik tarihi tetkik edilecek olursa bu sanaatın da Asya'da doğmuş ve oradan bütün dünyaya yayılmış olduğunu görürüz. Bazı Avrupa müelliflerine göre tabaklığı ilk defa keşfeden Çin Prenslarından *Şinfang*'dır (1).

Tanınmış tabiat tarihçisi *Plinius* ise, tabaklığı ilk defa *Böotien*'li *Tychius*'un bulmuş olduğunu söyler. Kanaatımızca tabaklık sanaatının bulunmasında ve dünyaya yayılmasında Türklerin büyük rolü olmuştur. Gerek hayvan yetiştirmede ve gerekse hayvan mahsüllerinden faydalanmada ve hele askeri maksatlarla türlü deri nasnuatına büyük ihtiyaç duymada Türklerin, Çinli'lerden daha önce geldiklerini hesaba katarak Türk tarihinde araştırmalar yapmak muhakkak ki enteresan neticeler elde edilmesine sebep olacaktır.

Yalnız doğu kültürünü ta *neolitik* devirde başlayan göçlerle dünyaya yaymış olduklarında şüphe bulunmayan Türklerin, dericilik sanaatını da dünyaya yaymış ve öğretmiş oldukları mukakkaktır. Hemen yakın tarihlerle kadar Türklerle meskûn olan Mezopotamya'nın ve bugünkü Türkiye topraklarının dericilik bakımından cihansümûl bir şöhrete sahip bulunmaları da bunun bir delili sayılmak icap eder. Kaldı ki, çok sonraki devirlerde gerek Selçuk ve gerekse Osmanlı Türklerinin parlak bir dericilik sanayiine sahip bulduklarında da herkes ittifak etmektedir. Nitekim, Burckhard «Avrupanın dericilik alanında en iptidai safhaları yaşadığı zamanlarda bile, Asya'da gayet mükemmel ve zarif deriler imâl olunmakta idi. Tıpkı sahtiyan gibi, İran, Babil derilerinin bugüne kadar devam edegelen şöhretleri boşuna değildir» demektedir.

(1). Burckhard, Robert. «Die praktische Ledererzeugung» Chemisch - Technische Bibliothek, Bd. 265. Wien und Leipzig, 1922.

Oefe'le'de diğer bir çok müellifler gibi, ileri dericilik sanatının batıya ilk defa doğudan gelmiş olduğu ifade etmektedir.

Sümerler kırmızı dericiliği biliyor ve bu maksatla Asya'da kullandıkları *sumağın* yerine ve bilhassa bunun kâfi gelmediği yerlerde Mezopotamya'nın *mazısından* faydalanıyorlardı. Hemen bütün dillere geçmiş bulunan sumağa (Ruhs Coriaria) *Sim - hal* adını veriyorlardı.

Bilindiği üzere sumağa Almanlar Somach, Fransızlar Sumac, İtalyanlar ve Araplar ise *Summak* derler.

Bu müellife göre lâtince deri mânasına gelen *Corium* kelimesile Al-mancadaki tabaklamak mânasına gelen *Gerben* kelimeleri muhtemelen Sü-mer dilindeki yuvarlak, ceviz ve *mazı* (Gal) mânalarına gelen *Kur* kelime-sinden alınmıştır.

Mazıya Sümerler, Akatlar, Mısırlılar, Babilliler, Asuriler ve İranlılar ve diğer milletler tarafından önem verilmiş olması ve bilhassa Mezopotam-ya'da, ta ilk zamanlardanberi istihlal ve istihlâkinin hususî bir nizamla bir düzene sokulmak istenmesi, dericilikteki istimalinden dolayıdır. Asuriler ve Babilliler zamanında ekonomik ve askeri hayatta önemli bir yeri bulunması dolayısıyla, hayvanların kesilmesi, ham derilerin toplanması, işlenmesi, muhafazası ve lüzumuna göre sarf olunması işi, tıpkı mazı işlerinin idaresi gi-bi, din adamlarının uhdesine terk olunmuştur. Derinin muhafazası ve ihti-yaca göre mâbetler arasında mübadelesi, bilhassa harp zamanlarında büyük bir önem kazanıyordu. Boğazköyde bulunan bir kitabede (Milâttan 750 yıl önce) Mısırlılar aleyhine harp açan Kral Sanherip'in fazla miktarda deriye ihtiyacı olduğunu ve eskidenberi mazıcılıkla uğraşan bir çok ailenin mazı ağaçlarına Kral namına el konduğu yazılmaktadır. Niniva şehrine ait arşiv-lerde muhtelif mıntaka halkının ne işle meşgul olduğuna ve bu arada mazı işleriyle meşgul olan ailelere sayı hesabı ile meşe ağacı tahsis edildiğine dair ka-yıtlar bulunmuştur. Bu arada tabakalar mahallesi mânasına gelen «Albali-hi» mensuplarından «Kidnaja» adı verilen tabakların, mâbetlere ait depo-lardan para ile şap ve mazı aldıklarından bahs olunmaktadır.

Yine Oefe'le'ye göre, çiviyazı zamanının tabaklığı, teknik iş safhaları bakımından hemen bugünkünün aynıdır. Elde mevcut kitabelerde ham derinin kıllarından temizlenmesi için kireç ve kalsiyum sülfürü kullanıldığı ve deri imâlinin müteakip safhaları aynen anlatılmaktadır.

Talmut'da da dericilikten ve mazının dericilikteki istimalinden bahso-lunmaktadır. Yine Oefe'le'nin iddiasına göre gerek boyacılık ve gerekse mü-rekkep imâli, tarihi inkişaf bakımından dericilik metodlarının doğurmuş ol-duğu birer neticedirler.

Bütün bunlar göstermektedir ki, doğuş yeri Asya olan dericilik sanatı, mühim bir koldan ve Sümerler vasıtasıyla Mezopotamya'ya gelmiş ve gerekli ham maddelerini burada bol ölçüde bulmuş ve nihayet inkişaf etmiş bir sa-

nat olarak buradan etrafa yayılmıştır. Mezopotamya'da kemal devresine eri-şen bu sanatın, ilk çağı dolduran Akdeniz ve Ege medeniyeti tarafından ve hemen bütün mümessillerile benimsenmiş olduğunu tarihi vesikalardan açıkça öğreniyoruz. Nitekim eski Mısırlılara ait ve Milâttan 2000 seneden daha önceki zamanlardan kalma mabetlerin ve sarayların duvarlarında ta-baklığın, kunduracılığın ve saraçlığın bugünkü şekillerine çok benzeyen muhtelif ameliyelerin resimlerine rastlanmaktadır (1). Yine bu devirlerden kalma ehramlar ve mezarlar içerisinden mumyalar çıkarılmaktadır ki, bun-lara ait ve güzel derilerden imâl olunmuş snadallar görülmektedir. Bu eser-lerin 4000 seneyi aşan uzun bir zaman zarfında bozulmadan bugüne kadar kalmış olmaları, Mısırlıların -kullanılan tanenli maddelerin mahiyeti henüz bilinmemekle beraber- gayet yüksek bir dericilik tekniğine sahip olduklarını göstermektedir.

Eski İranlılar deriden yapılmış elbiseler giyiyor, kösele dizlik kullanı-yor, kalkan ve kılıç kılıflarını derilerle kaplıyorlar (2).

Eki Yunanistan'da kölerle çalıştırılan büyük tabakhaneler mevcutdu. Yine Plinius, Keltlerin ham deriyi Huş ağacı katranı ile işlediklerini yaz-maktadır.

İşlenmiş deri türlerinin en eskilerinden biri de malûm olduğu üzere *Perğamentdir*. Bu isim, bu derinin imâl edildiği Anadolu'daki eski Bergama (Pergamon) şehrinde alınmıştır. Kâğıdın keşfinden önce yazılar, Papirus üzerine yazılırdı. Eski Yunanlılar ve Romalılar zamanında büyük bir kül-tür merkezi olan Bergama Krallığı (Milâttan önce 133 - 280) ilim ve sanat alanında hayli ilerlemiş bulunuyordu. Bergama ve Mısır arasındaki bir ihti-lâf yüzünden bir aralık Mısır'dan Bergama'ya Papirus ithal edilmedi. Bunun üzerine Bergamalılar, bu ihtiyaçlarını deriden imâl etmeğe başladık-ları Pergament ile karşıladılar (3).

Dericiliğin oldukça ince bir işçiliğini teşkil eden Pergament'in (Parşi-men adı buradan gelmektedir) Bergamada yapılabilmesi bize o tarihlerde Bergama'da yüksek bir dericilik sanatının mevcut olduğunu göstermektedir. Bergama şehrinin, bugünkü dericiliğin bile istigna göstermediği palamudun öz vatanında bulunması, bu olayı tabiaten mümkün kılmak suretile teyit et-mektedir. Bergama'da şehrin hemen güneyinde ve 2 km. mesafede bir hü-yük kazısında gayet sanatkârane ve altından yapılmış kıymetli bir palamut tacı bulunmuştur (4).

Her ne maksatla yapılmış olursa olsun bu altın tacın Bergama'da bu-

(1). Ahmet Refik, «Büyük tarihi umumi, Cilt I, İstanbul 1328, (1912).

(2). Ahmet Refik, aynı eser.

(3). Bayath, Orman, «Bergama'da Fikir adamları», İzmir 1945.

(4). Königliche Museen zu Berlin, «Pergamon» Bd. I, Tafel XX: Berlin 1913:

lunmuş olması, bize palamutun kendi öz vatanı olan Bergama'da taçlaşmaya kadar varan bir değer kazandığını açıkça göstermektedir.

Palamudun tabii yayılış sahası bakımından hemen optimumu içine giren bugünkü Salihli ve civarında yerleşmiş olan Lidyalıların da, zengin palamut ormanlarıyla ilgilendiklerini tahmin etmek yanlış olmayacaktır. Nitekim Sard şehri harabelerindeki Artemis mabedine ait muazzam sütunların kaidelerindeki mermerlerin palamut motifleriyle işlenmesi, bize Lidyalıların da palamutla ilgilenmiş ve ona önem vermiş olduklarını göstermektedir.

Romalılarca gerek kırmızı ve gerekse beyaz deri imâli malûm bulunuyordu (1). Fakat Romalılar gerek İmparatorluğun büyük deri ihtiyacını ve gerekse Roma'nın lüks deri ihtiyacını Asya kaynaklı deri endüstrisi ile karşılamakta idiler. Nitekim Ege ve Akdeniz mıntakalarında Romalılar zamanından kalma, muhtelif tarihi eserlerin tetkikinden palamu meşesine o zamanlar ne derece önem verildiğini görmek kolayca mümkündür. Bergama, Manisa, İzmir, Efes, Antalya müzelerinde ve ayrıca Bergama, Sard, Efes harabelerinde bizzat yaptığımız müşahedelerde enteresan eserlerle karşılaştık. Bunlar hakkında burada izahat vermek konumuz dışına çıkmak olacaktır. Ancak yurdumuz için büyük bir iktisadî önem taşıyan palamudun, tarihin bu bölümünde ne derece büyük bir yer aldığını gösterme bakımından müşahedelerimizden bir kaç tanesine burada kısaca temas etmeyi faydalı bulduk.

Bergama'da Akropol tiyatrosu yanındaki Bakküs mabedinin frizleri palamut motifleriyle işlenmiştir. Efes şehri, malûm olduğu üzere ilk çağın belli başlı ticaret limanlarından birisi idi. Yakın civarı ve geniş hinterlandı ile palamudun yayılış sahası içinde bulunuyordu. Bu sebeptendir ki o zamanın Efes şehri palamut ihracatı bakımından bugünkü İzmir'in rolünü oynamakta idi. Bu şehrin harabelerinde palamut motifleriyle süslü bir çok frizlere rastlanmaktadır.

Romalıların Asya Umumi Valisi olarak Efes'de oturan ve kendi yaptırdığı kütüphanenin zemin katında metfun bulunan Celsus Polemeanus'un beyaz mermerden yapılmış çok güzel bir lahti mevcuttur. Bu lahit üzerindeki Girlandlar, üzüm, haşhaş, fıstık çam kozalağı, elma, armut, nar ve palamut gibi motiflerle süslenmiştir. Bu motifler bize o tarihlerdeki belli başlı ziraat mahsullerini göstermektedir. Günün belli başlı mahsulâtı arasında palamutun da yer almış bulunması bize bu maddenin o günkü önemini biraz daha açıklamış olmaktadır. Bergama ve Efes harabelerinin muhtelif zamanlara ait taş ve mermer eserleri üzerinde palamut ağacının yaprak ve meyve motiflerine rastlanmaktadır. Bu motifleri bizzat harabelerdeki ve müzelerdeki eserler üzerinde müşahede etmek mümkün olduğu gibi, bunlara ait izahlı resimleri yukarıda adı geçen *Pergamon* ve ayrıca Efes şehri hakkında

(1). Burckhard, Robert, «Aynı eser».

Almanca dilinde yazılmış olan *Ephesos* adlı eserlerde de bir çok örneklerle müşahede etmek mümkündür (1).

Yine eski Yunanlılar ve Romalılarca tanınmış olan Menderes ilâhına ait İzmir ve İstanbul Arkeoloji müzelerindeki heykeller, baş uçlarında duran birer bereket kâsesi ile temsil edilmektedirler ki, bu kâselerin içinde yine yukarıda adı geçen ziraat mahsulâtı görülür.

Aynı motiflere *Afrosidyas* şehrinin ana caddesini süsleyen frizler arasında da bol bol rastlanıyoruz. Bu şehrin Aydın İline bağlı ve palamutları ile meşhur olan Karasu İlçe yakınlarındaki Geyri köyünde bulunması yine muhtemelen motif arasındaki sıkı münasebeti açıkça izah etmektedir.

İzmir müzesinde rastladığımız ve Egenin muhtelif yerlerinden toplanmış olan lâhitler üzerinde de gayet sanatkârane işlenmiş çeşitli palamut motifleri görülmektedir. Anadolu'nun Güney Batı ve Güney mıntakalarında ilk çağa ait muhtelif eserlerde bu motiflerin sık sık tekrarlandığını görüyoruz. Nitekim Antalya müzesinde bu mıntakalardan toplanmış olan eserlerde bu tip örnekler bol miktarda rastlamak mümkündür.

Şu kısa izahattan anlaşılmaktadır ki, Anadolu'nun bilhassa Batı ve Güney bölgelerinde gelişmiş bulunan Ege ve Akdeniz medeniyeti Mezopotamya'nın mazı meşesi ile ilgilenmesine karşılık, palamut meşesiyle çok yakından alakadar olmuştur. Bu ilgi, tıpkı mazı meşesinde olduğu gibi, palamudun her şeyden önce dericilikteki kullanma yeri dolayısıyledir. Çünkü Anadolu, bütün tarih boyunca dericilik bakımından daima ileri bir mevki işgal etmiştir. Burasının doğudan gelen dericilik sanatını benimsemesinde ve geliştirmesinde sahip bulunduğu tabii imkânlar büyük rol oynamıştır. Çünkü Türkiye, dericilikte kullanılan çeşitli tanenli maddeler bakımından gayet zengin bir memlekettir. Anadolu'ya, palamut, mazı, meşe kabuğu, çam kabuğu, somak, kestane, sakız ağacı, söğüt, ılgın, ceviz ve nar gibi nebatî kaynaklı tanenli maddeler bol ölçüde ve tabiaten verilmiş bulunmaktadır.

Anadolu çok eski zamanlardanberi debağatte kullanılan şap madenlerinin de yatağı vaziyetindedir. Burada mevcut olan muhtelif madenlerin ta bakır, tunç, demir devirlerindenberi işletilmekte oldukları da herkes tarafından kabul edilmektedir. Ayrıca dericiliğin asıl ham maddesini teşkil eden deri, Anadolu'nun hayvancılık için olan çok müsait durumu dolayısıle daima ve bol ölçüde karşılanmıştır. Anadolu dericiliğinin gelişmesinde bu cihet büyük rol oynamıştır. Yine dericilik için gereken balık yağı vesaire gibi diğer hayvanî kaynaklı yardımcı maddeleri de bu mıntakada bol ölçüde bulmak mümkün olmaktadır.

Yalnız şunu belirtmek lâzımdır ki, ilk çağın palamut meşesine vermiş olduğu büyük önem, sadece yerli dericiliğin tanenli madde ihtiyacını karşı-

(1). Österreichischen Archeologischen Institut, «Ephesos» Wien 1906.

lamasından ileri gelmemektedir. Tarihi vesikalar gösteriyor ki, bu ilgi aynı zamanda diğer sebeplerle de beslenmektedir. Kuvvetle tahmin edilebilir ki, Ege mintakası, palamutu mühim bir ihraç maddesi olarak da kıymetlendirmiştir. Bilhassa deniz yolu ile yapılan bu ihracattan, başta Mısırlılar olmak üzere Romalılar ve diğer Akdeniz milletleri de faydalanmışlardır. Hattâ diğer sebeplerle beraber, Lidyalıların zengin oluşlarında, geniş palamut ormanlarına sahip bulunmalarının da rolü mevcuttur.

Palamut meşesinin pelitleri acımtrak lezzetlerine rağmen insanlar ve hayvanlar için bir gıda maddesi olabilmektedir. Ziraatin geri ve ziraat mahsullerinin bugüne nisbetle çok daha az çeşitli olduğu bir devirde bunlardan büyük ölçüde faydalanılmış olduğu hiç de muhal görülmemek icap eder. Zamanımızda bile kıtlık ve harp yıllarında palamut meşesi ile beraber diğer meşe pelitlerinden faydalandığımızı hep biliriz.

Palamut meşesinin yaprak, pelit ve kadehlerinden boyacılıkta ve ilaç imâlinde de faydalanılmıştır. Hattâ bu faydalanma, bugün bile devam etmektedir. Farmakolojinin bu derece ilerlemediği eski devirlerde bu faydalanma, muhakkak ki çok daha büyük ölçüde idi.

Meşe bir çok milletlerce heybetli ve muhteşem görünüşü, sağlam ve dayanıklı yapısı ile kudret ve kuvvetin sembolü olarak kabul edilmiştir.

İşte şu saydığımız türlü özellikler, palamudun bütün ilk çağ boyunca bilhassa kendi vatanı olan Ege'de neden başa taç olacak kadar kıymet kazanmış olduğunu açıkça göstermektedir.

B — Orta Çağda : Orta Çağı dolduran Bizanslılar, Araplar ve Selçukiler devrinde de Anadolu şehirlerinin dericilik alanında ön safta bulduklarını görüyoruz. Burckhard İstanbul, İzmir ve Halep şehirlerin de çok eskiden bei gayet güzel, hakikî «korduan» imâl edildiğini ve bunun ilk defa Araplar vasıtasile İspanya'ya götürüldüğünü ve ancak 10. Yüzyıldan itibaren İspanyalıların da bu deriyi yapmasını taklit etmeyi öğrendiklerini yazmakta ve İspanyada'ki Cordova şehrinin adı bu deri türüne borçlu olduğunu kaydetmektedir. (1). Yine aynı müellif «işlemeli zarif deri -pabuçlar imâli, zengin şarklılara has olan ve eski bir tarihi bulunan bir sanattı. Bu çeşit eşyanın renk ve güzellik âlemine ait bilgi, bize ancak ilk defa Haçlılar Seferi ile gelebilmiştir» demektedir.

Selçuk türklere zamanında Anadolu'da kültürel ve iktisadî hayat oldukça yüksek bir seviyeye çıkmıştı. Batı - Doğu ticaret yolu Anadolu toprakları üzerinden geçmekte ve her tarafta kervansaraylar kurulmakta idi. Konya, Sivas, Kayseri, Venedikli, Cenevizli ve diğer milletlere mensup ticaret adamlarının daima karşılaştığı birer pazar haline gelmişti. Anadolu'da gelişmiş bir sanayi mevcuttu. 14. Yüzyılda hemen her tarafta Ahillerin esnaf cemiyetlerine

(1). Burckhard, Robert, «Aynı eser».

rastlanmakta idi. Bu devrin ekonomik hayatı hakkında bize oldukça geniş bilgi veren İ. H. Uzunçarşılıoğlu o günkü ithalât ve ihracatın memleket lehine müsbet bir durum arzettiğini belirtmekte ve belli başlı ihracat maddeleri arasında Kastamonu sahtiyani ile Antalya ve Batı Anadolu limanlarından ihraç edilen kırmızı sahtiyani saymaktadır. (1). Selçuk Türklerine ait çok kıymetli ve işlemeli deri eşyayı bütün güzelliğini muhafaza etmiş olarak Konya'daki Mevlâna Müzesinde de bir çok örneklerle görmek mümkündür.

Görülüyor ki ince, zarif ve renkli dericilik sanatı ilk defa Avrupa'ya Anadolu'dan girmiş bulunuyor. Bu giriş, bir taraftan haçlılar zamanında Balkanlar yolu ile, diğer taraftan da Araplar zamanında Endülüs yolu ile olmuştur.

C — Yeni Çağda ve Zamanımızda : İstanbulun fethi ve Yeni Çağ'ın açılması ile medenî sahad büyük inkişâflar gösteren Osmanlılar devrinde, dericilik sanatının parlak bir gelişme kaydettiğini ve bununla ilgili olarak palamutun da büyük bir önem kazandığını görüyoruz. Dericilik alanında tanınmış bir sima olan Gerngross'un Birinci Köy ve Ziraat Kongresi münasebetiyle verdiği bir raporda Osmanlılar devri dericiliği hakkında dikkate değer bilgi verilmektedir. (2). Bu raporda : «Bugün Türkiye'de yalnız tarihin çok eski devirlerinde değil, son zamanlarda bile garp memleketlerinden daha evvel ve en mükmmel bir şekilde deri yapıldığını tsbit edilen deliller mevcuttur. İstanbuldaki Topkapı, Askerî ve Evkaf Müzeleri ziyaret edilecek olursa dericilik sanatının birer şaheseri olan deri mamulâtını büyük bir zevk ve hayretle seyretmek mümkün olur. Bu eşyanın yapıldığı çağlarda Garp Memleketlerinde debağat, henüz iptidaî bir vaziyette bulunuyordu» denmektedir. Müellif Ankaradaki Etnoğrafya Müzesinde mevcut bulunan deriden yapılmış fevkalâde cazip renkli su kapları ve altın sırmalarla tezyin edilmiş vezir çantaları hakkında »tasavvurun fevkinde yüksek birer san'at anıtlarıdır« demek suretile hayranlığını belirtmektedir. Gerngross aynı eserde, sahtiyani (Saffian) ve maroken gibi deri çeşitlerinin şarkın malı olduğunu kaydettikten sonra eski İngiliz literatüründe hattâ sahtiyani derisine sadece Türk derisi (Turkey - Leather) denilmekte olduğunu da kaydetmektedir.

Selçukilerin son ve Osmanlıların ilk devrelerindeki Ahilerin dericilik alanında bugüne bile örnek tutulmaya lâyık büyük organizasyonlar vücuda getirdikleri malûmdur. Aynı zamanda, Kanunnamei Âliosmani'de gördüğümüz Bidarhane resmi, Karaman ve Bursa Mahkemei şeriye sicillerinde tesadüf

(1). Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı, «Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Devleti», Ankara 1937.

(2). Gerngross, Otto, «Türkiye'de Debağat maddeleri, ham ve işlenmiş deri vaziyeti» Ankara 1938, Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, Kongre yayını A serisi, Takım 7.

ettiğimiz şap ve şapla dabagate dair bazı vesikalar, Türk dericilik tekniğinin vaktile nasıl üstün bir seviyede bulunduğunu açık olarak göstermektedir (1).

Burada hem Osmanlı Saltanatı zamanında İstanbul'daki dericilik endüstrisinin faaliyet derecesini gösterme, hem de palamudun o devir Devlet adamlarını yakından ilgilendirecek ve hattâ onları tedbir almaya sevk edecek kadar mühim bir konu olduğunu belirme bakımından bazı tarihi vesikalar kısaca temas etmekteleriz. Bu izahımızın aynı zamanda Türk palamutları hakkında yerli ve yabancı bazı literatüre geçen bir tarih hatasını tashih etme bakımından da ayrıca bir hizmet göreceği kanaatindeyiz.

Halil Kurluk bize palamutla ilgili bir kaç hüküm ve ilân tanıtılmaktadır. Bunlardan birincisi, 1972 yılında Tuzla, Seferhisar ve Ayazment kadılarına yazılan hükümdür ki, bunda, eskidenberi kazalardan İstanbul'a palamut gelmekte iken artık gelmemeye başladığı, İstanbul Tabak esnafının sıkıntıya düştüğü, Dersaadet için çok nazik olan bu durumun önüne geçilmesi maksadile bundan sonra diğer mahallere palamut sattırılmaması ve hepsinin doğrudan İstanbul'a gönderilmesi emir olunmaktadır (2).

İkinci vesika ise, yine 1572 yılında Çeşme kadısına yazılan diğer bir hükümdür. Bu hükümde de, Çeşme kazası dahilinde istihsâl edilen palamutun oradaki yerli tabakalara kâfi gelecek kadarı ayrıldıktan sonra geriye kalan miktarının âhar mahallere satılmasına mâni olunması ve mutlâka İstanbul'a gönderilmesi ehemmiyetle emrolunmaktadır (3). Bu iki, hüküm, bize o tarihlerde İstanbul'da geniş bir dericilik endüstrisinin mevcut olduğunu, palamut sıkıntısı dolayısıyla padişah nezdinde yapılmış olan müracaatın ilgi ile karşılandığını ve gerekli tedbirler için fermanlar yazılmış olduğunu açıkça göstermektedir. Ancak her iki hükümde de bahis konusu olan «âhar mahal» den memleket dahilimi, yoksa memleket haricimi kastedildiği anlaşılmamaktadır.

Halbuki şimdi göreceğimiz hüküm ve ilâmlarda bu cihetin «bilâdisâire ve memaliki efrençiyeye» şeklinde yazılmış olmasına, diğer şehirler tâbirinden yerli ve yabancı memleketlerin kastedilmiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Nitkim Moluva kadısının 1800 tarihli bir ilâmından anlıyoruz ki, bu kadılığa da daha önceleri bir ferman gönderilmiş ve o havalide mevcut olan palamutun bilâdi sâire ve memâliki efrençiyeye satışı menedilmiştir. Ayrıca cümlenin 5 yıl önceki fiat üzerinden İstanbul'a sevki de emrolunmuştur. Kadı yazdığı ilâmda, alınan ferman üzerine ilgilileri mahkemeye dâvet ederek ferman muhteviyatını okuyup anlattığı ve kazası dahilinde palamut yetiştiren

(1). Öncü Cahit, «Türkiye'de dericiliğin bugünkü durumu ve gelişme çareleri» Anhara (Y. Z. E.) 1948:

(2). Kutluk, Halil «Türkiye Ormanlığı ile ilgili tarihi vesikalar» İstanbul, 1948, Vesika No. 375.

(3). Kutluk, Halil, «Aynı eser», Vesika 391.

ren köylerin palamut mahsulünü artık diğer şehirlere ve yabancı memleketlere satmayıp doğrudan İstanbul'a sevk edeceğini arz etmektedir.

Diğer bir vesika'da, Biga Sancağı mütesellimi ve Boğaz muhafızı Hâdim Zade Osman'a yazılan ve 1804 tarihini taşıyan, ağır ve şiddetli bir dille kaleme alınmış bulunan uzun bir hükümdür. Bu hükümde kısaca, daha önce Bayramiç, Ezine, Tuzla, Kazdağı kadılarına ferman yazılarak palamutun bir habbesinin bile bilâdi sâire ve memâliki efrençiyeye gönderilmemesi ve cümlenin İstanbul'a sevki irâde buyrulduğu ve bu ferman gereğinin yerine getirileceği mezkûr kadıların ilâmı ile teahhüt edildiği halde, hazırlanan gemilerin palamut hamulesinin Çanakkale'de yüksek fiatlarla başka yerlere satıldığı ve İstanbul'a gelen palamutların ise, «angili» denilen âlası ile daha düşük değerdeki «Kaba» sınıfın birbirile karıştırıldığı ve çok yüksek fiatlarla satıldığı öğrenilmiş olmakla bu defalık kusurun af buyrulduğu, badema eski fiatla İstanbul'da palamut sevk edilmediği takdirde şiddetle ve insafsızca ceza verileceği bildirilmektedir (1).

Palamut konusunu ilgilendiren ve 1812 tarihini taşıyan diğer bir vesika da, Ezine Kadısı'nın ilâmıdır. Bu ilâmda İstanbul'un Yedikule, Eyüp, Kasımpaşa, Tophane ve Üsküdar semtlerine vâki debağ esnafının palamut ihtiyacının Kazdağı, Midilli vesairenden gelen palamutla karşılandığı, imâl ettikleri kösele ve meşinin «Cebehaneî âmire ve Tersaneî mamure mühimmatı levazımâtını edadan sonra» arta kalanı halkın ihtiyacına arz etmek suretile geçimlerini sağladıkları fakat bazı kimselerin mhalline giderek iyi cins palamutları satın alıp yabancı memleketlere sevk ettikleri anlaşılmış olduğundan bundan sonra bu kabil kimselere ruhsat verilmemesi ve tüccarların bütün palamutu İstanbul'a sevk etmeleri gerektiği hakkındaki fermanın mahkeme huzuruna dâvet edilen tüccarlara okunup anlatıldığı ve kazada mevcut olan palamutun peyderpey İstanbul'a gönderildiği ve gelecek yıla ait mahsulün de aynı şekilde gönderileceği arz olunmaktadır (2).

Bu ilâmdan açıkça anlıyoruz ki, İstanbul'un muhtelif semtlerinde yerleşmiş bulunan dericilik sanayii, ön safda Ordu ve Donanma ihtiyacını karşılamakla mükellef tutuluyordu. Palamut ticareti serbest bırakıldığı takdirde, malın mühim bir kısmı dış memleketlere ihraç ediliyor; dolayısıyla fiat yükseliyor ve yerli sanayi sıkıntıya düşüyordu. Başta askerî sebepler olmak üzere, ticareti düzenleme ve fiat mürakabesi gibi mülâhazalara sultanlar, palamut işine zaman zaman müdahale ediyor ve fermanlar çıkartıyorlardı.

Bu vesikalar münasebetile üzerinde durmak istediğimiz ikinci nokta da, Türk palamutunun Avrupa'ya ne zaman götürüldüğü meselesidir. Paesler, palamutun ilk defa 1842 yılında Avusturyalı Sauer tarafından 25 tonluk

(1). Kutluk, Halil «Aynı eser» Vesika 393.

(2). Kutluk, Halil «Aynı eser» Vesika 396.

bir parti halinde İzmirden, vapurla Triyeste'ye getirildiğini, tabakların, tanınmamış olan bu maddeyi kullanmaktan çekindiklerini, fakat malın kıymetinden emin olan Sauer bu palamutu bir dericiye parasız olarak verdiğini ve bu suretle palamutun hakiki kıymetini ortaya koymada âmil olduğunu yazmaktadır (1). Yine Paesler'e göre, çok evveleri Triyeste'ye gönderilen palamut tırnakları, evvelâ denize dökülmüştür. Fakat ikinci partide orada bulunan bir deri fabrikatörü denize dökülmek istenen tırnakları fabrikasına taşıtmış ve bunlarla fevkalâde özellikte ve yüksek kalitede kösele yapmaya muvaffak olmuş ve bu sayede bir kaç sene içinde büyük bir servet elde etmiştir.

Paessler'in vermiş olduğu bu bilgiye bazı yabancı eserlerde olduğu gibi bizim yerli literatürde de rastlanır. Nitekim İnal (2), öncü (3) ve Bağda (4), palamutun Avrupa'ya ilk gidiş tarihini 1842 tarihi olarak verirler. Halbuki yukarıda gördüğümüz fermanlar, bize palamutun bu tarihten çok daha önceleri, ihraç edilmekte olduklarını açıkça göstermektedir. Aslında 1572 tarihini taşıyan ilk iki fermanın palamutun «âher veya diğer mahalle gönderilmemesi» ibaresiyle yabancı memleketleri de kastedip etmediğini kestiremiyoruz. Fakat daha sonraki hükümlerde memâliki efrençiyeye tâbirinin kullanılmış olması hakikat açıklanmış oluyor. Buna göre, palamutun Avrupa'ya giriş tarihi 1842 değil, çok daha önceleri olmak icap eder. Kaldiki, Krünitz, palamutun Orta Avrupa'ya ilk gelişini 1780 yılı olarak tesbit etmektedir (5). Bu müellife göre, 1780 yılında 60 tonluk bir palamut partisi Macar mazılarının yerine kâim olmak üzere Viyana'ya getirilmiştir. Bundan başka Burk, daha önceleri İzmir ve Urla'dan, Kıbrıs, Sakız, Sisamla diğer adalardan Fransız vapurları ile İtalya'ya palamut sevk edildiğinden bahsetmektedir (6). Wiesner'de, palamutun 18. Yüzyıldanberi Avrupaca tanınmış bir ticaret metali olduğunu kaydetmektedir (7).

Öncü, sahtiyan derisi gibi, diğer çeşit derilere ait tabaklığın da keşifi Türkler olduğunu ve fakat geleneğe dayanan ve bir sır halinde babadan evlâda intikâl eden bu sanatın 18. Yüzyılın ikinci yarısından sonra, yabancılar

(1). Paessler, Johannes »Valonea und Trillo» Berlin, 1917.

(2). İnal, Selâhattin «Meşe ağacı kabuğundaki tanen maddesinin yetişme muhiti ile olan ilgisi», İstanbul, 1950.

(3). Öncü, Cahit, «Türkiye palamutları ve ekstraktları.» Ankara, 1949.

(4). Bağda, Haydar, «Ankara'nın Hacıkadın deresinde yetişen palamut meşeleri, quercus macrolepis Ky. üzerinde morfolojik ve biyolojik araştırmalar» İstanbul 1948, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası, Cilt I, 1948.

(5). Krünitz, Joh., «Ökonomische technologische Encyclopaedie 41 Teil, Berlin, 1788: s. 705.

(6). Burk, Karl, «Die Valoneneichen in ihrer Pflanzen- und Wirtschaftsgeographischen Bedeutung, Marburg, 1913.

(7). Wiesner, J. «Die Rohstoffe des Pflanzenreiches» 4 Aufl: Leipzig, 1927:

tarafından türlü hilelerle çalınarak Batı tekniğine mal edilmek istediğini yazmaktadır.

Yine öncü, Şagren (Chagrin)'nin yani sırçası (yüztarafı) tabii olarak küçük ve sert kabarcıklı deriye verilen bu adın türkçedeki sağrı kelimesinden, yağla işlenmiş derilere genel olarak takılan Zemiş (Saemisch) adının türkçedeki semiz kelimesinden, yine almandaki Kürk yapan ve kürkçü mânalarına gelen «Kürschner» kelimesinin türkçedeki kürk kelimesinden alındığını vesikalara dayanarak suretile isbata çalışmaktadır.

Sahtiyan imâli, Avrupa'ya ilk defa bir fabrikasyon halinde 1735 yılında Granger tarafından götürülmüştür (1). Buharın keşfi ve deniz aşırı ticaretin gelişmesi, Avrupa deri sanayiine Amerika ve Asya kaynaklı diğer tanenli maddelerin bol ölçüde arzedilmesine yol açmıştır. Fransız Büyük İhtilâlini takip eden yıllarda, Ordunun gittikçe büyüyen deri ihtiyacını sür'atle karşılamak zarureti, kısa zaman zarfında deri imâl eden metodların bulunması gayesile bir çok araştırmalara sebep olmuştur. Bu çalışmalar, hava tazyiki, vakum, elektrik vesaire gibi türlü vasıtalarla başvurmak suretile yapıldığından dericilikte, bilhassa tabaklama müddetini kısaltan yeni metodların ortaya çıkmasıyla neticelenmiştir.

Daha sonraları harp ve iktisadî zaruretler gibi sebepler altında yeni yeni tanenli maddeler bulmak amacile çalışılmış ve neticede, bir taraftan başta krom olmak üzere muhtelif madeni tabiatlı, diğer taraftan da, başta Taniganlar olmak üzere sentetik tanenli maddeler bulunmuştur.

20. Yüzyılın başlamasıyla dericilik endüstrisi birdenbire gelişme göstermiştir. Bu gelişmede o zamana kadar kısmen ilgisiz kalan ilim ve tekniğin müdahalesi büyük rol oynamıştır. Fakat dericilik endüstrisi yeni yeni çeşitli tanenli maddelerin bulunmasına ve türlü tabaklama metodlarının ortaya çıkmasına rağmen, bizim palamuta karşı aslâ müstağni kalamamıştır.

II

PALAMUT MEŞESİNDEN SAĞLANAN FAYDALAR

Palamut meşesi, bütün tarih boyunca gerek aslı ve gerekse tâli hasılatı ile çeşitli ihtiyaçları karşılamış, memleketin iç ve dış ticaretine ve milli endüstrisine önemli değerler katmıştır. Aslı hasılatını teşkil eden odun, hemen yalnız vakacak olarak kıymetlenendirilmiştir. Halbuki tâli mahsulünü teşkil eden meyvesi, bu ağaç türüne asıl iktisadî değerini kazandıran baş unsur olmuştur. Bu sebeplerdir ki, etüdümüzde palamut meşesi daha çok meyva hasılatı bakımından tetkik edilecektir.

(1). Burekhard, Robert «Aynı eser».

Türkiyedeki palamutluklar mülkiyet durumları, idare ve işletilmeleri, mahsulünün hasat ve ticareti bakımından eskidenberi bir düzene tâbi tutulmamıştır. Gerek halkın ve gerekse Devlet'in palamuta karşı olan ilgisi, sağladığı gelirin azlık veya çokluğuna göre artmış ve eksilmiştir. Mahsul fiyatının düşük olduğu harp yıllarında, palamut itibarını kaybetmiş ve verimsizliği iddiası ile bu gibi sahalar diğer kültür işlerine tahsis edilmek istenmiştir. Tarla hâline getirilen sahalardan bir kısmı üzerinde başka toprak kültürleri tatbik edilmişse de diğer bir çıplak ve verimsiz bir hale gelmiştir.

Memleketimizde palamutun sadece dış ticareti, kontrol altına alınmak maksadile bir nizamname ile düzenlenmek istenmiştir (1).

Palamut için halk arasında söylenen ve bir ata sözü haline gelen *karga diker, sıvık silker* sözleri bu konuya karşı gösterilen ilgiyi gayet isabetli ve çok veciz bir şekilde ifade etmektedir.

1 — Mülkiyet durumu :

Türkiye'de mevcut olan ormanların mülkiyet bakımından durumları henüz kesin olarak halledilmiş değildir. Ormancılığın bu konudaki teşebbüsleri 1868 tarihli ilk Orman Nizamnamesinin yürürlüğe girmesile başlar (2). Saltanat devrinde olduğu gibi Meşrutiyet devrinde de bu konuya el atılmak istenmiş ve fakat müsbet bir neticeye varılamamıştır (3), (4).

Cumhuriyet devrinin ilk ve mükemmel orman kanunu olan 3116 sayılı ve 1937 tarihli kanun, tanıdığı 4 türlü (Devlet ormanları, umuma mahsus ormanlar, vakıf ormanları, hususî ormanlar) orman mülkiyeti hudutlarını tesbit etmek için gerekli hükümleri koymuşsa da, bu hükümler de bugüne kadar yerine getirilememiştir. Türkiye ormancılığının mülkiyet bakımından karşılaştığı çeşitli müşkülleri kökünden halletmek gayesini güden 4785 sayılı ve 1945 tarihli ek orman kanunu, Türkiye'de mevcut olan bütün ormanları tek mülkiyet rejimine yani, Devlet mülkiyetine bağlamak istemiştir. Ancak, bazı ormanlar arz ettikleri hususiyetler dolayısıyla bu hüküm dışında bırakılmıştır.

Palamut meşesi ormanları da adı geçen kanunun ikinci maddesine bağlı dört fıkrada toplanmış olan ve Devletten gayriye ait bulunan çeşitli ormanlar gibi, kamulastırma dışında kalmıştır.

(1). Palamut ihracatının Murakabasına dair nizamname, 2/9/1937. No : 7332 ve ekleri.

(2). Orman Nizamnamesi, 1/1/1285 (1868), Düstür I. Tertip Cilt II, s: 404;

(3). Ormanların tasarrufu ile ilgili komisyonların muameleleri hakkında talimat» 7/2/1291 (1873), Düstür I. Tertip. Cilt III, s. 300.

(4). 18/9/1330 (1914) tarihli temyiz mahkemesi içtihat kararı.

1950 tarihli ve 5653 sayılı ek orman kanunu, orman mülkiyet nevilerini üçe (Devlet ormanları, umuma mahsus ormanlar, hususî ormanlar) indirmiş ve bir kısım palamut meşesi ormanlarını da, orman mefhumu dışına çıkarmıştır. Nitekim, bu kanunun birinci maddesinin D fıkrası şumülüne girenler orman sayılmazlar. Palamut meşesile kaplı olan bir sahanın D fıkrası uyarınca ormandan sayılmaması için,

1. Bahis konusu arazinin sahipli ve ormanların dışında olması, palamut ağaçlarının da bu sahanın içinde veya kenarında dağınık bir tarzda bulunması,

2. Yahutta sahanın yüz ölçümünün 3 hektarı geçmesi, Devlet ormanlarına olan mesafesinin 3 kilometreden fazla olması ve palamut ağaçlarının da grup halinde bulunması lâzımdır.

Bu şartların dışındaki hallerde her türlü palamutluk ormandan sayılır.

6831 sayılı ve 1956 tarihli orman kanunu ise, sahipli arazi üzerindeki bütün palamut meşesi ormanlarını (yetişmiş veya yetiştirilecek), fıstık çamlıkları ve her nev'i meyveli ağaç ve ağaççıklar gibi ormandan saymamıştır. Buna göre, sahipli arazi üzerindeki her çeşit palamut meşesi ormanı, ormandan sayılmıyacak ve 1528 sayılı yabancı ağaçların aşılınması hakkındaki kanun hükümlerine tâbi olarak muamele görecektir.

Tatbikatın ne türlü bir netice doğuracağını daha önceden kestirmek müşkül olmakla beraber, sahipli arazideki palamutlukların orman rejimi dışına çıkarılmış olması, bu ormanların istikbali bakımından büyük bir tehlikeye arz etmektedir. Çünkü, Türkiyede mevcut olan palamut ormanlarının zaten % 83'ü hususî şahıslara ait olup, bunlar, eskidenberi sahipleri tarafından kesilmek ve yerleri başka çeşit toprak kültürüne tahsis edilmek istenmiştir. Orman mefhumu dışına çıkarılmış olan sahalar üzerinde Devlet'in koruyucu fonksiyonu ile müessir olması oldukça zayıflamış bulunmaktadır. Bu durum karşısında memleketin palamut meşesi varlığının yakın bir gelecekte hayli azalmış olacağını daha bugünden kabul etmek isabetsiz olmayacaktır.

Palamut ormanlarının mülkiyet durumları hakkında yakın tarihlere kadar sayılara dayanan bir bilgiye sahip değildik. Şimdiye kadar meçhulümüz olan bu ciheti, daha önceki bir çalışmamızda tesbit etmiş bulunuyoruz (1), (2). Buna göre, Türkiye'de mevcut 258.000 hektar tutarındaki palamut ormanlarının 45.000 hektarı (% 17) Devlet'e, 213.000 Hektarı da (% 83) hususî şahıslara aittir.

(1). İnal, S. Palamut Meşesi Ormanları, coğrafi yayılışları, ekonomik önemi ve amenajman esasları, Orman Umum Müdürlüğü yayınlarından Sıra No, 101, Seri No, 9, Ankara, 1953;

(2). İnal, S. Türkiye'nin Palamut meşesi varlığı, İstanbul Üniversitesi yayınlarından No, 648, Orman Fakültesi 34, İstanbul, 1955.

Ancak hususî şahısların mülkü olarak gözüken palamutlukların ekserisinin sahiplerine aidiyeti henüz kanunen kesinleşmiş değildir. Zira bunların bir kısmı vaktile Devlet ormanlarından ayrılmış ve zamanla üzerinde mülkiyet iddia edilmiş olan ormanlardır. Mülk sahiplerinin çoğu mülkiyeti isbata yetecek hukukî vesikalara sahip değildirler.

Halkın palamutluklar üzerinde mülkiyet tesisi daha ziyade gelenekler yolu ile olmuştur. Vaktile halk civarındaki palamutluğun meyva hasatını müştereken ve toplu bir halde yapardı. Bütün köylü belli bir günde ormana geçer, orada konaklar ve hasat yapardı. Birçok yerlerde hangi ağaçların veya hangi arazi parçasının hangi şahıs veya aile tarafından toplanacağı hususî işaretlerle belli edilirdi. Bu ağaçlara, başkaları tarafından her hangi bir müdahalede bulunulmazdı. Bu gelenek yıllar boyu devam ettiği için, zamanla herkes faydalandığı sahayı benimsemiş ve daha sonra da, bu sahalar üzerinde mülkiyet iddia etmiştir. Hattâ bu palamutluklar elde hiç bir vesika mevcut olmamasına rağmen babadan evlâda intikâl etmiş, aile efradı arasında bölünmüş ve ayrıca bunlar üzerinde alım satım muameleleri yapılmıştır.

Bir çok köylülerin bugün ellerinde bulunan palamutluklara kanunen sahip olmadıklarını bilmiş bulunmaları, onları zaman zaman tahripkâr olmaya sevketmektedir. Bu sebeptendir ki, palamut ormanlarının mülkiyet durumlarının bir an evvel düzene sokulması, herşeyden önce, bu ormanların korunmasında büyük ölçüde fayda sağlayacaktır.

2 – Memlekete dağılışı :

Palamut meşesinin diğer Akdeniz memleketlerindeki yayılışı umumiyetle sahil düzlüklerine ve sahile yakın, denizden yüksekliği 1000 metreyi aşmayan dağlık araziye inhisar eder. Halbuki, Türkiyedeki horizontal ve vertikal yayılış sahası çok daha geniştir.

Türkiye'de Karadeniz mıntıkası haric, hemen her mıntıkada görülür. Doğuda, deniz sahilinden itibaren 600 kilometre kadar içlere girer. Güneyde, Toroslarda 1600 metreye kadar yükselir. 300 - 900 metre arasındaki yüksekliklerde geniş ormanlar teşkil eder. Türkiye palamutlarının umum sahası 258.000 Hektardır. Ancak bunun % 45 i ziraat arazisi üzerinde ve % 55 i ise, ziraat yapılmayan arazidedir. Saf ve karışık ormanlar teşkil eder. Hemen her türlü ziraatle, bağ ve bahçe kültürü ile kombine edilebilir. Türkiye palamutluklarının büyük bir çoğunluğu Batı Anadolu'da toplanmıştır. Palamutlukların coğrafi mıntıklar itibarile yayılışı şöyledir:

Marmara Mıntıkası	% 9	Güney Doğu Anadolu Mıntıkası	% 6,6
Ege	% 68,3	Doğu Anadolu	% 0,3
Akdeniz	% 11,2	İç Anadolu	% 4,6
			100,0

3 – İdare ve işletilmesi :

Palamut meşesi ormanlarının idare ve işletilmeleri hakkında Devlet tarafından bugüne kadar idari ve teknik mânada herhangi özel bir tedbir alınmış değildir. Zaten Devlet'in ormanlar hakkındaki ilk ilgisi, daha ziyade faydalanma ve fayda kaynağının korunması düşüncesiyle başlamıştır. 1868 tarihli ilk Orman Nizamnamesi, sağladığı faydanın azlığı ile olacak ki, orman talii mahsulleri hakkında hiç bir hükmü ihtiva etmez. Palamut meşesi ormanlarının çoğu hususî şahıslara aittir. Halbuki bu Nizamname, hususî ormanlara ait hükümleri «Arazi Kanunnamei Hümayünü» na terk etmiş bulunmaktadır (1). Kanunî mevzuatımızda palamut meşesi hakkındaki ilk hükümlere 20 Safer 1293 tarihli talimat ile (2), orman memurlarının vazifelerine dair olan diğer bir talimatnamenin hükümleri arasında rastlamaktayız (3). Ancak bu hükümler, palamut ormanlarının idare ve işletilmelerini değil, aslı ve talii hasılatı ile Devlete sağlayacağı fayda miktarını tâyin eder.

22 Temmuz 1326 (1910) tarihli diğer bir talimatnamede de aynı şekilde ormanlardan alınacak resim miktarı hakkında hükümler mevcuttur (4). Daha sonraları Türkiye'de mevcut olan ormanların fennî bir şekilde idare ve işletilmeleri hakkında bir kanun (1917) çıkarılmışsa da, umulduğu gibi tatbikata intikâl edememiştir (5). Kaldığı, bu kanun, köy ve kaza ormanları ile hususî ormanları zaten hükümleri dışında bırakmıştır.

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan sonra çıkartılmış olan baltalık kanunu ile, bunu hükümsüz bırakan intifa kanununda da, palamut meşesi ormanlarının idare ve işletilmelerine dair herhangi bir hükme rastlanmamıştır (6, 7).

Ancak, İntifa kanununun 6. maddesi palamut ağaçlarından odun ve kömür imâlini yasak eden koruyucu mahiyette bir hükmü ihtiva etmektedir.

Bütün ormanlarda kesimin amenajman plânlarına göre yapılmasını şartı koşan 504 sayılı kanunla (8), bunu tâdil eden 526 sayılı ek kanunda da palamut meşelerine ait herhangi bir kayıt mevcut değildir (9).

(1). Orman Nizamnamesi 1285 (1868), Madde 1

(2). Ormanlar dan çıkarılacak kereste, odun ve kömürden alınacak rusumata dair talimat, 1292 (1875). Düstur I. Tertip, Cilt III: s. 291.

(3). Orman memurlarının sureti tertip ve vazifelerine dair talimat, 7. Mart 1293 (1873), Düstur I. Tertip, Cilt 4, s. 454. II. Tabii.

(4). Mhi ve hususî orman rusumunun sureti idaresi hakkında talimat, 22 Temmuz 1326, (1910).

(5). Ormanların usulü idareî fennîveleri hakkında kanun, 5 Nisan 1333 (1917).

(6). Baltalık kanunu, 11/10 1336 (1920), Kanun No. 39.

(7). Devlet ormanlarında köylülerin intifa hakkı kanunu, 15 Nisan 1340. (1924), Kanun No. 484.

(8). Türkiyede mevcut bilûmum ormanların fennî usulü idare ve işletilmeleri hakkında kanun, 22/5/1340, (1924), No. 504.

(9). Yukarıdaki kanuna ek, 6/12/1340, (1924), Kanun No. 526.

Bütün ormanlar hakkında ilk ve esaslı hükümlere 3116 sayılı Orman kanununda rastlıyoruz. Bu kanun gereğince bütün ormanların mürakabesi Devlete aittir (Madde 4). Bütün ormanlardan her türlü mahsulün çıkarılması, orman idaresinden izin almakla mümkündür (Madde 23). Yine bu kanun gereğince, Devlet ormanları, Devlet tarafından işletilir (Madde 31).

Devlet'e ait ormanların talî mahsulleri, arttırmaya çıkarılabileceği gibi, köylülere tarife bedeli üzerinden de muayyen müddette toplanıp çıkarılmaları için izin verilebilir (Madde 20). Yine bu kanun gereğince, hususî ormanlarla vakıf ormanlarından çıkarılarak kereste ve mahrukattan Devlet ormanları için kabul olunan tarife bedelinin 1/4 ü alındığı halde, bu gibi ormanların talî mahsullerinden resim alınmaz (Madde 76). Bu ormanların plânları yapıp tasdik edilinceye kadar, tarife bedelinin yarısı nisbetinde resim alınır (Muvakkat madde 8). Bu kanuna ait Orman Nizamnamesinin 23. maddesi gereğince «çam fıstıkları ve palamutlar için yapılacak amenajman plânlarında meyva hasılatı esas tutulur. Ağaçların imarı ve yenilenmeleri için senelik odun hasılatı da ayrıca tâyin olunur. Sahipli olan yerlerde sahiplerinin de noktaî nazarları alınır (1).»

Devlet'e ait palamut meşesi ormanları, 3116 sayılı orman kanunu ve ona bağlı Orman Nizamnamesi çıktıktan sonra da, idare ve teknik bakımdan herhangi bir ihtimama mazhar olmamıştır. Hattâ bu ormanlarda düzenli ve devamlı bir istihşâlde yapılmamıştır. Vaktile bu ormanların mahsulü ya tüccara satılır, yahutta tarife bedeli alınmak suretile köylülere toplattırılırdı.

3116 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra, bu işi bizzat Devlet yapmak istemiştir. Ancak, orman işletmelerinin kurulması işi bitinceye kadar, talî hasılat hakkında ne türlü işlem yapılacağı kanunun geçici hükümleri arasında tasrih edilmemiş olduğundan, palamut ormanlarına dokunulmamıştır. İşletmeler açıldıkça, palamut ormanlarında da Devlet elile bir miktar istihşâl yaptırılmıştır. Nitekim, 1939 yılında ilk def'a Dursunbey orman işletmesi tarafından vahidi fiat ile köylülere 500 ton kadar palamut toplattırılmış, fakat harbin araya girmesi, fiatların düşüklüğü ve nihayet Devlet ormanlarının palamutculuk tekniğini bilmemiş olmaları gibi sebepler dolayısıyla bu istihşâl, zararlı kapatılmıştır. Daha sonra Keşan, Kaş, Antaya, Manavgat, Silifke ve Mut orman İşletmelerinde de birer miktar palamut istihşâl edilmiş, fakat hiç bir yerde tatmin edici bir netice alınamamıştır. Daha sonraki bahislerde de görüleceği gibi, istihşâl devamsız olmuş ve elde olunan hasılat, cüz'î bir miktara inhisar etmiştir. 3116 sayılı kanunun 20. maddesine dayanmak suretile mahsulün tarife bedeli üzerinden ve vaktile olduğu gibi, köylülere toplatılması mümkün olduğu halde, idare tarafından toplatılmasında da ısrar edilmesi, bu konudaki çalışmalarını muvaffakiyetsiz-

liğe sevk etmiştir. Neticede bu ormanlar produktif olmaktan çıkmış ve civar köylülerin kaçakçılık objesi haline gelmiştir.

1950 yılında yürürlüğe giren 5653 sayılı orman kanunu palamutlukların idare ve işletilmesi hakkında yeni bir hüküm getirmemiştir. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi, bir kısım sahipli arazi üzerindeki palamutlukları orman mefhumu dışına çıkarmıştır (Madde 1, D fıkrası).

1956 tarihli ve 6831 sayılı yeni orman kanunu da, idare ve işletme konusunda düzenleyici bir yenilik getirmemiş, sahipli arazi üzerindeki bütün palamutlukları ormandan saymamıştır (Madde I, H Fıkrası). Diğer taraftan da, Devlet'e ait palamutluklardan halkın faydalanmasını tamamen serbest bırakmıştır (Madde 37).

Devlet palamut ormanlarında bakım adı ile hiç bir şey mevcut değildir. Hasat esnasında ağaçların çarpılması için sırik kullanılması zararlı neticelere sebep olur. Ancak bu zararlarına karşılık, sırikların ağaç üzerinde bir nev'i temizeme, aralama, müteakip yılın meyva verimini arttırma bakımından müsbet tesir yaptıkları da muhakkaktır.

Devlet palamutluklarında devamlı bir istihşâl yapılmadığı içindir ki, ağaçlar, uzun yıllar sırıgın kısmî tımar ve budama müdahalesinden de mahrum kalmışlardır. Neticede devlet palamutlukları, mutlak bakımsızlığa katılan kaçakçılık müdahaleleriyle perişan bir durum amışlardır.

Hususî şahıslara ait palamutluklara gelince : 3116 sayılı kanun gereğince bu ormanların mürakabesi devlete ait olduğu gibi, her türlü mahsulünün ormandan çıkarılması da hususî izne tâbidir. 4785 No. lu ek Orman Kanununun palamut ormanlarını kamulaştırma dışında bırakması, bunun bazı yerlerde orman mefhumu dışında bırakıldığı şekilde yanlış bir kanaat uyardır. Bu yanlış kanaat, bir çok palamutlukların tahribine yol açtığı gibi, muhtelif devlet dairelerini de birbiri ile ihtilâfa düşürmüştür. Kanundaki sarahate rağmen bazı yerlerde ziraat memurları, palamutu da meyveli bir ağaç addederek 1528 No. lu kanunun hükümlerine dayanmak suretile kendi murakabeleri altına almak istemişler, hattâ binlerce ağacın kesilmesi hususunda raporlar vermişlerdir. Bundan başka bir çok yerlerde palamutluk sahipleri kendi ağaçlarını usulsüz olarak kestiklerinden dolayı orman idaresince mahkemeye verilmişlerdir. Fakat mahkeme, palamut ağacını orman mefhumu dışında addederek orman idaresinin dâvacı sıfatını tanımamak istemiştir. Mahkemelerin çoğu, izinsiz palamut kesmeyi 1528. No. lu kanunun 22 - 23. maddeleri delâletile Türk Ceza Kanununun 516. maddesinin 6. bendine mümas suçlardan addeden 2. ceza dairesi 5/6. 1930 tarih ve 2829 sayılı temyiz mahkemesi içtihat kararına dayanmak suretile Orman Kanununun hükümleri dışında mütalâa etmek istemektedirler. Bu sebeple orman idaresine mahkemeler arasında da ihtilâflar çıkmaktadır.

(1). Orman Nizamnamesi, 11/6/1937, No. 2/6738.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bir kısım hususî palamutlukları 5653 sayılı ve 1950 tarihli kanun orman, mefhumu dışına çıkarmıştır. Orman mefhumu dışına çıkarılan hususî palamutluklardan sahipleri kendi yapacak ve yakacak ihtiyaçları için hiç bir kayda tâbi olmaksızın faydalanacaklardır. Ancak pazar satışları için bazı kayıtlara riayete mecburdurlar (5653, ek 7. madde). 1956 yılında yürürlüğe giren 6831 sayılı yeni orman kanunu ise sahipli arazi üzerindeki bütün palamutlukları orman mefhumu dışına çıkarmıştır (6831, madde 1, fıkra H). Bundan sonra palamutlukların idare ve işletilmelerinde 1528 sayılı kabani ağaçların aşılınması hakkındaki kanun hükümleri cari olacaktır.

Hususî şahıslara ait ziraat arazisi üzerindeki palamutluklar, arazi sürülüp ekildiğinden oldukça bakımlıdır. Bu çeşit palamutluklarda ağaç sayısı esasen azdır. Palamut ağaçları bağ, zeytinlik ve incirlik içinde iseler hektardaki ağaç sayısı 10 - 50 arasındadır. Bu miktar ziraat arazisi üzerinde 100 ze kadar çıkmaktadır. Ancak ağaç sayısı miktarının gün geçtikçe azaltılmakta olduğuna burada tekrar işaret etmek isteriz.

Palamutluğun gençleşmesi, daima tabii şekilde, tohumdan ve daha ziyade kök sürgünlerinden meydana gelmektedir. Yeni yetişenler arasında yeri ve yapısı itibarile uygun olanlar, korunmakta ve diğerleri temizlenmektedir. Hattâ bazı yerlerde genç fidanlar budanmak suretile boy artımları ve şeklen düzgün olmaları göz önünde tutulur. Bu gibi fidanların etrafına hayvan ısırıklarına mâni olmak için dikenli çalı konur. Salihli dolaylarında genç fidanların budanmasına «yelemek» tâbir olunur.

Tarlalar içindeki yaşlı ağaçlar, hasat zamanında arada kalan ince ve kuru dallarından temizlenirler. Bu iş kısmen sırım darbeleriyle kısmen de ağacın üzerine çıkan çırpıcı tarafından küçük bir tahra vasıtasile yapılır. Vaktile oldukça yayılmış olan bu adet, artık tamamen terk edilmiş gibidir. Bazı mıntakalarda, palamut ağacı yaşlanınca, bütün dalları tetar şeklinde kesilerek (dal ayırım yerinden 0,5 — 1,0 m. den) tam bir budamaya tâbi tutulur. Bu ameliye, ağaç dallarının genişleşmesine sebep olduğu, gibi, mal sahibine ayrıca yakacak odun hasılatı da sağlar. Bazı mıntakalarda da yaşın daha ilerlemiş ve tam budamanın tehlikeli olabileceği hallerde, ağacın ana dallarından bir veya ikisinin kesildiği, bu dallar büyüdüktan sonra sırasile diğerlerine geçildiği görülür. Nitekim Orhaneli, Ayvacık ve Salihli (Borlu) palamutluklarında bu türlü ağaçlara yer yer rastlanır.

Hususî şahıslara ait ve ziraat yapılmayan arazideki ağaçlar, daha bakımsızdır. Bu ağaçlara yapılan yegâne müdahale sırımla çırpmaktan ibarettir. Bu ormanlarda da tamamen budanmış ağaçlara sık sık rastlanmaktadır. Ancak bu budamalar, bakım maksadı ile değil, daha ziyade yakacak odun elde edilmesi için yapılmaktadır.

Palamut mıntakalarındaki halk, sırımla çırpmanın ağaç üzerindeki müsbet tesirine inanmış vaziyettedir. Hattâ bir çok yerlerde «sırım yemiyen palamut meyve vermez» yahut «sırım palamutun tımarıdır» veyahut da «bağ bıçkıdan, palamut deynekten alır», «adamın arsızı kötekten, palamutun arsızı da deynekten alır.» gibi sözler söylenmektedir. İzmir'in palamut tüccarlarının ifadesine göre 1. Dünya Harbini takip eden yıllardaki rekolte düşüklüğü, bu yıllar esnasında ağaçlara müdahale edilmemiş olmasından ileri gelmektedir. Yine Gömeciin Ülubey köyünden (Burhaniye) müstahsil Halil Kıra'nın ifadesine göre, kendi tarlası içindeki bir kaç palamut ağacı, hayvanlara gölge temini maksadı ile 3 sene çırpılmamıştır. Vaktile normal şekilde meyve veren bu ağaçlar, üçüncü seneden itibaren gayet uzun dal sürgünleri yaptıkları halde hemen yok denecek derecede az meyve vermişlerdir. Son yıllarda devamlı istihsal yapılmayan devlet palamut ormanlarındaki müşahedelerimiz, müstahsil ve tüccar tarafından ileri sürülen bu iddiayı teyit etmektedir.

Halkın eskidenberi doğruluğuna inandığı bu olayın ilmi izahını Münch'den faydalanmak suretile su şekilde yapmak mümkündür. Bu müellif, Nördlinger'e atfen meşe ağaçlarının fazla sıcak yaz aylarında bir kısım sürgünlerini döktüğünü (dal düşürmesi) ve müteakip yılda da, kayın ağacında olduğu gibi, fazla meyve verdiğini kaydetmektedir (1). Buna göre meşelerin dal dökmesi, bol tohum yılının bir müşiri olmaktadır. Kanaatımızca, sırım darbeleri bir çok sürgünleri dökmek suretile tabii dal dökmesinin yerine geçmektedir. Kaldı ki, bu arada ağacın bir kısım uzun sürgünleri tamamen veya ucundan kırılmakta ve çiçek tomurcuğunu taşıyan kısa sürgünlerle, uzun sürgünlerin çiçek tomurcuklarının daha çok toplanmış olduğu dip nihayetleri ağaç üzerinde kalmaktadır. Bu suretle ağaç, bir taraftan bir kısım meyve taslağı kaybına uğramakta ise de, diğer taraftan, sırım darbeleriyle ayrıca meyveye budanmış olmaktadır. Bundan başka, her yaralanan uzviyetin cinsiyet organlarını faaliyete geçirmiş olması genel kaidesinin, sırım darbesiyle artan meyve hasılatında bir rolü bulduğunun da hesaba katılması lâzım gelir. Daha sonra da izah edeceğimiz gibi, sırımla çırpmanın ağaç için bir zarar vücuda getirdiği muhakkaktır. Ancak, palamutun bir meyve ağacı olarak muayyen bir bakım ve tımara muhtaç olduğu da aşikârdır. İşte sırım darbeleri bütün zararlarına rağmen, bu bakımı kısmen olsun sağlamaktadır. Ancak sırım darbesi tek başına bir bakım vasıtası değildir. Aksi halde palamutçuluğun entansif bir şekilde yayılmış olduğu Demirci, Salihli, Gördes ve Ayvacık gibi mıntakalarda, yakacak odun kaygusunun bahis konusu olmadığı zamanlarda, her yıl haset zamanı, ağaçların temizlenmesine ve bazı kalınca dallarının da zaman zaman budanmasına ihtiyaç görülmezdi.

(1). Münch, E. «Waldbaume» Jena, 1927, s. 31:

Palamut meşesi ormanlarında toprak bakımı ve ağaçların sağlık durumu ile hiç bir şekilde ilgilenilmez. Arazi meylinin fazla olduğu yerlerde toprak akması mevcuttur. Palamut ormanlarının böcek ve mantar bakımından karıştıkları büyük tehlikeler mevcut değildir.

4 — Hasat ve manipilasyon :

Palamut meşesinin meyvesi 1-2 senede olgunlaşır. Her iki halde de Eylül — Kasım ayları arasında kemâle gelir. Olgunlaşma ilerledikçe kadehin ve tırnağın tanen miktarı azalır. Bu sebeptendir ki Türkiye'de hasat zamanı 15 Ağustos'dan, 15 Eylül'e kadar devam eder. Meyvenin bir kısmı kemâle gelmeden önce dökülür. Buna *koruk*, *iğlek* veya *kamantina* adı verilir. Bazı ağaçlar ya hiç meyve vermezler yahut da ancak 3-8 senede bir meyve verirler. Bu türlü ağaçlar, Türkiye de ancak % 5 nisbetindedir.

Palamut meşesi 5-10 yaşından itibaren meyve vermeğe başlar. Fakat bol miktarda meyve vermesi 25-30 yaşından sonradır. Ağacın meyve verimi mevki, toprak ve iklim gibi çok değişken yetişme muhiti şartlarına göre değişir. Bazı yetişkin ağaçlardan bir senede 1-1,5 ton kuru palamut hasılatı alındığı vâkidir.

Palamutun kuruma payı % 40 dır. Bu esnada % 10 da pelit ziyatı vardır. Buna göre bir ağacın optimum dahilindeki yıllık ortalama kuru meyve verimi 50 kgr. ve optimum dışındaki de 25 kgr. olarak kabul olunabilir. Pelitin palamuttaki iştirâk nisbeti % 30 dır. Bunun % 10 u kuruma esnasında sergide ayrılır, % 15 i de manipilasyon sırasında tefrik edilir. Ayrılması mümkün olmayan % 5 i ise kadehle birlikte ticarete intikâl eder. Tırnağın palamuttaki iştirâk nisbeti ise % 25-35 arasında değişir.

Meyveyi topama, sırıklarla çırpma suretile olur. Toplanan palamut, toprak sergilerde veya damlarda güneş altında kurutulur. Kurutma 7-12 gün sürer. Bu esnada zaman zaman karıştırılır. Mahsül iki ağızda toplanır. İlk ağızda toplanan mala *birinci* veya *Ağustos malı*, ikinci ağızda toplanan mala da *ikinci* veya *Eylül malı* denir. Arta kalana da *basak* veya *rufuz* adı verilir. Bunlar ayrı ayrı veyahutda karışık olarak ticarete sevk olunur. Köylünün sattığı palamut % 5-20 nisbetinde pelit ihtiva eder.

Bu mal, gerek kuruluk ve gerekse temizlik bakımından mutavassıt tüccarı tatmin etmediği için tüccar bu malı manipülasyona tâbi tutar. Palamut tekrar kurutulur, ağaç tokmaklarla dövülerek tırnağından ayrılır. Gerek tırnak (*trillo*) ve gerekse *kaba* adını alan kadeh, hususî elek ve saratlardan geçirilmek suretile pelit, taş, toprak ve yabancı maddelerden temizlenir. Muhtelif menşeli ve kaliteli mal ya ayrı ayrı veya birbiriyle karıştırılarak *paçal* yapmak suretile havadar ve rutubetsiz mağazalarda *çuvallar* içinde veyahutta *dökme yığınlar* halinde muhafaza olunur.

Palamut bilâhare İzmir ve Çanakkaledeki ihracatçı tüccarlara intikâl eder. Palamutun ihracatı kontrole tâbi olduğundan tüccar, muayyen *standart tiplere* uydurmak maksadile almış olduğu malı yeniden mânipülasyona tâbi tutar. İhracat, *tip* nümune, *nümune*, *tanen esası* veya *özel nümune* üzerinden olur. Palamut, *tırnak*, *kaba*, *koruk* ve *rufuz* halinde ihraç olduğu gibi, *un* veya *hülâsa* halinde de satılır. Son yıllarda satış, malın *tanen muhtevası* esas tutulmak suretile olmaktadır.

5 — İstihsal miktarı ve yeri :

Memleketimizde eskidenberi ne miktar palamut istihsal edildiğini, bunun ne kadarının devlete, ne kadarının hususî şahıslara ait olduğunu gösteren istatistikler mevcut değildir. Bildiğimiz bir şey varsa o da, tarihi kısımda da ifade olduğu gibi, eski tarihlerdenberi Anadolu'dan bol miktarda palamut istihsal olduğu ve bunların büyük bir kısmının dış memleketlere ihraç edildiğidir. Son yıllara ait olan bilgiler ya mahallî ticaret odalarının rekolte tahminlerine dayanmaktadır, yahut da bunlar mevcut ve malûm olarak ihracat miktarına, tahmini bir şekilde hesaplanan yerli istihlâk miktarının eklenmesi suretile bulunan adetlerdir.

Devlet Orman İşletmelerince yapılan palamut istihsalı, çok sonraları, yani devlet orman işletmelerinin kuruluşundan sonra başlamıştır. Nitekim Orman Umum Müdürlüğü kayıtlarından çıkarılan neticelere göre 1937 ve 1947 yılları arasında fasillalarla Dursunbey, Keşan, Kaş, Antalya, Manavgat, Mut ve Silifke devlet orman işletmelerinde yalnız 749 ton palamut istihsal edilmiştir. Bu istihsal beş muhtelif yılda yapıldığına göre yıllık ortalama istihsal miktarı 150 ton yapar. Yine devlet orman işletmelerince 1950-1954 yılları arasında ancak 26,3 ton palamut satışı yapılmış ve buna karşılık sadece 253 lira elde olunmuştur (1).

İzmir Ticaret ve Sanayi Odasının Ege ticaret bölgesi için vermiş olduğu 25 yıllık ortalama (1925 - 1948) rekolte miktarı, 30000 - 70000 ton arasında değişmek suretile ortalama 44000 tondur (2).

Çanakkale Ticaret Odasının bize verdiği 12 yıllık (1937 - 1948) ortalama rekolte miktarı ise, 6000 - 10000 ton arasında değişmek üzere 8000 tondur.

Akdeniz mıntakasının belli başlı istihsalini İçel Vilâyeti yapar. Burası hakkındaki rekolte tahminleri de 5000 ton civarındadır (3).

Bu kaynaklara göre Marmara, Ege ve Akdeniz mıntakasının yıllık istihsal miktarı 57000 ton olur. Ancak bu mıntakalara bir de doğu ve iç anadolu

(1). T. C. Orman Umum Müdürlüğü, «Ormanlık İstatistik Albümü», Ankara, 1956.

(2). İzmir Ticaret ve Sanayi Odası, «Adres Kitabı» İzmir, 1948.

(3). Yiğitoğlu, Ali Kemal, «Palamutlarımız» Orman ve Av, 1940, s. 9.

mintakalarının rekoltesinin de eklenmesi icap eder. Görülüyor ki Türkiye'nin palamut istihsal miktarı hakkında bilgi veren kaynaklar istihşâl yapılan bütün mintakaları toplu olarak ele almamışlardır.

Biz, Marmara, Ege ve Akdeniz mintakalarındaki şahsi etüdlerimize dayanmak ve bu hususta açtığımız anketden de faydalanmak suretile Türkiye'nin yıllık ortalama istihşâl miktarını 61200 ton olarak tesbit ettik. Yukarıdaki vermiş olduğumuz adetle bizim bizzat tespit ettiğimiz miktar arasında küçük bir fark kalmaktadır. Bu fark, yukarıdaki kaynakların bütün istihşâl mintakalarını göz önünde tutmamış olmalarından ileri gelmektedir. Türkiye'nin bugünkü istihşâl miktarı, 1. Dünya Harbinden önceki istihşâl miktarına nisbetle azdır. Vaktile yalnız Ege mintakasının istihşâl miktarı 70000 tona kadar çıkıyordu (1). Birinci Dünya Harbinden sonra istihşâlin azalması, ihracat azlığı ile ilgilidir. İhracat azlığının sebebi ise, esasen uzun süren bu harbe, üç yıl devam eden İstiklâl Harbinin eklenmiş olmasıdır. Bu zaman zarfında Türkiye Dünya piyasasındaki müşterilerini kaybetmiş ve bu arada yabancı müstehlikler Kebrake, Mimoza, Mirolalan gibi eksotik ve bazı sentetik maddelere alışmışlardır. Bu sebepledir ki, Ege mintakasının rekoltesi İstiklâl Harbi sonlarında (1920 - 1921), 18000 tona kadar düşmüştür (2). Rekoltenin düşüklüğünde harp yılları boyunca palamutlukların geniş ölçüdeki tahriplerinin de büyük rolü omuştur. Bundan başka, harp zaruretleri ve fiat düşüklüğü dolayısıyla halkın palamutlara rağbet göstermemiş olduğunu hattâ zaman zaman hasadını yapmadıklarını hesaba katmak lâzımdır. Palamut ağaçlarına sırıkla çırpma suretile müdahale edilmediği takdirde meyve hasılatının düşmesi keyfiyetine de daha önce işaret etmiştik.

Ancak son yıllarda umumî bir rekolte düşüklüğü dikkati çekmektedir. Bunun sebebi, mevcut palamutlukların daha önce de işaret ettiğimiz gibi, sahipleri tarafından yok edilmeleri ve yerlerinin diğer toprak kültür çeşitlerine tahsis olunmasıdır. 5653 sayılı kanunun bir kısım hususî palamutlukları orman mefhumu dışına çıkarması da bunda müessir olmuştur. Ayrıca 6831 sayılı ve 1956 tarihli orman kanununun bütün hususî palamutlukları orman rejimi dışına çıkarmış olması palamut meşesi varlığının azalmasını şüphesiz daha da fazlaştıracaktır.

Palamutun umum istihşâl miktarını verdikten sonra bir de bunun mintakaları itibarile dağılımını görmemiz lâzımdır. Ancak bu suretle istihşâl merkezlerimizin nerelerde toplanmış olduğunu müşahede etmek mümkün olmaktadır. Palamutun istihşâl dağılımı nisbetleri ile aşağıda verilmiştir.

(1). İzmir İktisat Müdürlüğü, «Palamut ve Palamutçuluk». İcaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası 1333 (1917) s. 72.

(2). Hakkı, Nezihi, «Palamutlarımız», ihracat maddelerimiz. İzmir, 1928.

Mintakası	İstihşâl (ton)	İştirak (%)
Ege mintakası	47450	77,5
Marmara mintakası	8000	13,1
Akdeniz mintakası	5300	8,6
İç Anadolu mintakası	400	0,7
Güney Anadolu mintakası	50	0,1
Y e k û n	61200	100,0

İstihşâl dağılımının yalnız mintakaları itibarile verilmesi maksada kâfi değildir. Zira mintakalar geniş olup istihşâl her tarafa müsavi bir şekilde dağılmamıştır. Bunun içindir ki dağılımı bir de iller ve % deleri itibarile vermek lâzımdır :

Mintakası	İli	İstihşâl (ton)	İştirak (%)
Marmara	Edirne	700	8,7
	Çanakkale	7300	91,3
	Yekûn	8000	100,0
Ege	Balıkesir	4130	8,8
	Manisa	18110	38,0
	İzmir	9880	21,0
	Aydın	5300	11,2
	Denizli	2850	6,0
	Muğla	1280	2,7
	Kütahya	5800	12,1
	Bursa	50	0,1
Afyon	50	0,1	
	Yekûn	47 450	100,0
Akdeniz	Muğla	1500	28,3
	Antalya	1180	22,3
	İsparta	120	2,3
	İçel	2500	47,1
	Yekûn	5300	100,0
İç Anadolu	Ankara	300	75,0
	Afyon	70	17,5
	Konya	30	7,5
	Yekûn	400	100,0
Güneydoğu Anadolu	Gaziantep	50	100,0
	Yekûn	50	100,0
Umumî Yekûn		61200	100,0

Palamut istihsâl yapan illerin bütün ilçelerinde palamut meşesi mevcut değildir. Bazı yerlerde de mevcut olduğu halde istihsal yapılmamaktadır. Zira bu ormanlar produktif değildirler. İstihsâl yapılan ormanların hangi ilçelere rastladığını bilmek için istihsâl yayılışını, bir de ilçeler itibarile vermek lâzımdır. Bu yayılış aşağıda gösterilmiştir :

Türkiye'de palamut istihsalinin dağılışı.

Mintakası	Bölgesi	İli	İlçesi	İstihsal (ton)							
Marmara	Ergene	Edirne	Keşan	700							
			Güney Mar- mara	Çanakkale	200						
	Ege	Ege	Balıkesir	Lâpseki	500						
				Merkez	1000						
				Bayramiç	600						
				Ezine	3500						
				Ayvacak	1500						
				Yekûn	8000						
				Manisa	Ege	Balıkesir	Edremit	90			
							Burhaniye	3000			
							Ayvalık	2200			
							Soma	300			
							Kırkağaç	10			
							Merkez	500			
							Alaşehir	700			
							İzmir	Ege	Balıkesir	Kınık	1000
										Bergama	1500
										Dikili	1000
										Menemen	500
Merkez	30										
Urla	1000										
Seferihisar	250										
Torbali	100										
Ödemiş	2000										
Kiraz	2500										
Aydın	Ege	Balıkesir	Merkez	400							
			Koçarlı	200							
			Bozdoğan	200							
			Nazilli	3000							
			Karacasu	1500							
			Denizli	1500							
Denizli	Ege	Balıkesir	Sarayköy	1500							
			Buldan	600							
			Tavas	500							

Mintakası	Bölgesi	İli	İlçesi	İstihsal ton				
Ege	Ege	Muğla	Merkez	500				
			Milâs	30				
			Bodrum	250				
			Datça	500				
			İçbatı Anadolu	Ege	Muğla	Orhaneli	50	
						Kütahya	Emet	100
						Gediz	2200	
						Uşak	3500	
			Akdeniz	Antalya	Muğla	Afyon	Sandıklı	50
						Denizli	Çivril	200
Manisa	Güney	50						
	Eşme	2500						
	Kula	800						
	Salihli	1500						
G. Doğu Anadolu	Orta Fırat	Gaziantep				Demirci	5500	
						Gördes	4500	
						Akhisar	1800	
						Balıkesir	Merkez	20
			Dursunbey	800				
			Yekûn	47450				
			İç Anadolu	Konya	Konya		Fethiye	1500
						Kaş	700	
						Finike	150	
						Merkez	180	
Manavgat	150							
İsparta	Yalvaç	100						
İç Anadolu	Orta Fırat	Gaziantep	Ş. Karaağaç	20				
			İçel	Gülнар	1000			
			Silifke	1500				
			Yekûn	5300				
			İç Anadolu	Orta Fırat	Gaziantep	Merkez	50	
						Yekûn	50	
Ankara	Karapınar	30						
	Emirdağ	70						
İç Anadolu	Orta Fırat	Gaziantep	Kırıkkale	250				
			Kalecik	50				
			Yekûn	400				
			Umumî Yekûn	61200				

6 — Ticareti :

Palamut meşesinin millet iktisadındaki önemi, müstahsile ve işçiye sağladığı faydalar dışında bir de iç ve dış ticarete müsbet rol oynamasına kendisini gösterr. Bilhassa dış ticaretteki aktif tesirile, memlekete hiç de küçümsemeyecek nisbette sağlam bir döviz kaynağı olarak hizmet eder. Tarihi kıssında da ifade ettiğimiz gibi, palamut meşesi, Türkiyenin bilhassa batı bölgesinde yerleşen milletlerin iktisadî hayatında büyük bir rol oynamıştır. Elimizde, uzak geçmişe ait istatistikler mevcut olmadığından bu tesirin memleket ekonomisindeki yerini ve şiddet derecesini sahih olarak belirtmek mümkün olamamaktadır. Ancak bugün bile önemini kaybetmemiş olması, geçmişteki rolünün bugüne nisbetle çok daha büyük olduğunu ortaya koymaya kâfidir.

Türkiye'de geçimini mutlak surette palamut geliri ile sağlayan köyler pek azdır. Fakat Batı Anadolu'nun bir çok yerlerinde köylü, geçiminin % 30 - 80 ini palamut gelirinden sağlar.

Türkiye'de 30 zu ihracatçı ve 120 si mütavassıt tüccar olmak üzere 150 kadar şirket ve şahıs palamut ticaretile para kazanmaktadır.

Ayrıca memleketimizde 750 si daimî, 1250 si muvakkat manipülasyon işçisi ve 15000 de hasat işçisi olmak üzere 17000 kişi palamut işle meşgul olmaktadır (1).

Türkiye istihsal ettiği palamutun ortalama 1 3 nü memlekette istihlak ve 2 3 nü de muhtelif şekillerde ihraç eder. Palamutun ihraç maddesi olarak Türkiye dış ticaretindeki yeri oldukça büyüktür.

1930 - 1956 yılları ortalamasına göre Türkiye her sene 6288 ton palamut hülâsası ve 25133 ton da palamut (kaba + tırnak) ihraç etmiştir. 40 ton öz, 100 ton palamuta (kaba + tırnak) tekabül ettiğine göre : $6288 \times 2,5 = 15720 + 25133 = 40853$ ortalama yıllık ham palamut ihracatı yuvarlak hesap 41000 ton olmuş demektir. Buna mukabil her yıl memlekete giren (26 yıllık vasafti) döviz miktarı ise 5.5 milyon liradır.

İstatistiklerimizde palamutun kaba ve tırnak halinde tefrik edilmiş olarak verilmesine 1940 yılından sonra başlanmıştır. Bu tarihten sonraki adetlere göre 1940 - 1956 yılının ortalaması ihraç olunan kaba palamut 14442 ve tırnak ise 6102 tondur. Bu miktarlara tekabül etmek üzere memlekete giren döviz tutarları aşağıdaki 1 No. lu cedvelde verilmiş bulunmaktadır.

İkinci Dünya Harbinden (1946 - 1956) bu yana, her yıl bu satışlar yolu ile memleketimize ortalama 8,840 milyon lira girmiştir. Bu meblâğa tekabül eden palamut miktarı ise ortalama 7690 ton palamut özü, 21745 ton da ham

(1). İnal, Selâhattin, «Palamut Meşesi Ormanları», Ankara, 1953.

Cetvel No. 1

Palamut (kaba)		Tırnak		Palamut+Tırnak		Palamut Özü		Palamut+Tırnak +Palamut özü	
1940—1956 Ortalaması		1940—1956 Ortalaması		1924—1956 Ortalaması		1930—1956 Ortalaması		1930—1956 (*) Ortalaması	
Ton	Bin T.L.	Ton	Bin T.L.	Ton	Bin T.L.	Ton	Bin T.L.	Ton	Bin T.L.
14442	2091	6102	1232	26809	2601	6288	2868	40853	5526

palamut (kaba + tırnak) dır (1). 1956 yılındaki ihracat miktarı ise, 20391 ton ham palamut (kaba + tırnak) ve 7277 ton palamut özü olup tekabül ettiği para miktarı 8,1 milyon liradır (2).

Türkiye palamut ihracatının (kaba + tırnak) % 70 ini İzmir'den % 11 ini Çanakkale'den ve % 3 ünü İstanbul'dan ve % 16 sını da diğer muhtelif limanlardan yapar.

Halbuki hülâsa ihracatının % 95 i İzmir'den ve % 4 ü İstanbul'dan ve % 1 i de diğer limanlardan olur.

Türkiye'den palamut ve palamut hülâsası alan memleketlerin sayısı hemen her kıt'adan olmak üzere 30 u geçer. Başta gelen müşterilerimiz, Almanya, Birleşik Amerika, İngiltere, Rusya, Romanya, Çekoslovakya, Bulgaristan, Macaristan, Kanada, Fransa, Mısır, Belçika, Suriye ve Yunanistan'dır.

Palamut dericilikte ya öğütülmüş olarak yahut da hülâsa şeklinde kullanılır. Çeşitli tercih sebepleri dolayısıyla son yıllarda daha ziyade hülâsa şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Bizim hülâsa sanayimiz İzmir'de toplanmıştır. Birisi *Valeks*, diğeri de *Valonex* adı ile hülâsa yapan iki fabrika mevcuttur. Bunlarda birincisi 1905 yılında kurulan ilk hülâsa müessesesinin devamıdır.

İkincisi 1925 yılında meyankökü hülâsası çıkarmak için kurulan bir tesisin palamut hülâsası çıkarmak maksadile değiştirilmesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

100 ton palamuttan 40 - 45 ton hülâsa elde olunur. Hülâsalar % 65—70 nisbetinde tanen ihtiva ederler. Bizim her iki fabrikanın yıllık kapasitesi son yıllardaki ilâve inşaatla 10 bin tondan 17 bin tona çıkarılmıştır. Nitekim ortalama hülâsa ihracatımız da buna paralel olarak müteakip yıllarda bâriz bir artış göstermektedir.

(*) Buradaki palamut özü, tekabül ettiği ham palamuta çevrilerek verilmiştir.

(1). Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri, (1946 - 1956), Kasım I, Özel Ticaret.

(2). Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü Dış Ticaret Yıllık İstatistik, 1956 Kasım I, Özel Ticaret Ankara, 1957.

Bu yıl Çanakkale'de bir üçüncü hülâsa fabrikasının temeli atılmış bulunuyor. Yeni fabrikanın yıllık kapasitesi 10 bin ton hülâsa olacaktır.

Memleketimiz deri endüstrisinin yıllık ihtiyacı ortalama 4-5 bin ton hülâsa ve 10 bin ton da palamuttur.

Dünya dericilik endüstrisinin tanenli madde ihtiyacının hemen % 30 u bitkisel tanenli maddelerle karşılanır. Palamut, bunlar arasında kantite bakımından Kebrako, kestane, mimoza ve meşe kabuğundan sonra beşinci ve kalite bakımından da ön safta gelmektedir.

Türkiye'nin cihan piyasasına intikâl eden palamut miktarı, ham ve hülâsa olarak ortalama 41000 tondur. Memleketimizde yapılmakta olan palamut (kaba), tırnak ve palamut özü ihracat miktarları, yıllar itibarıyla ve ayrı ayrı ekli 2 No. lu cedvelde verilmiştir. Zaten dünya ticaretine mal olan palamut miktarı 56000 ton olup bunun % 73 ü Türkiye ve % 27 si Yunanistan tarafından sağlanmaktadır.

Bu değerli varlığın daha faydalı bir hale getirilmesi için alınması gerekli çeşitli idari tedbirler yanında halledilmesi lâzım gelen birçok teknik problemleri mevcut iken, ormancılığımızın bu konu ile olan ilgisinin son Orman Kanunu ile hemen tamamen kesilmiş olmasını memleket ve meslek için bir eksik telâkki etmekten kendimizi alamıyoruz.

TÜRKİYE'NİN PALAMUT (KABA), TIRNAK VE PALAMUT ÖZÜ İHRACATI
Export der Türkei an Valonea (Kaba), Schuppen (Trillo) und Extrakt
Cedvel = Tabelle No. 2

Yıllar Jahre	Palamut (kaba) Valonea (Kaba)		Palamut tırnağı Schuppen (Trillo)		Palamut + Palamut Valonea + Schuppen		Palamut özü Extrakt	
	Miktar Menge Ton	Kıymet Wert 1000TL.	Miktar Menge Ton	Kıymet Wert 1000TL.	Miktar Menge Ton	Kıymet Wert 1000TL.	Miktar Menge Ton	Kıymet Wert 1000TL.
1924	—	—	—	—	31632,2	2065,3	—	—
1925	—	—	—	—	35834,2	2295,3	—	—
1926	—	—	—	—	28377,4	1864,9	—	—
1927	—	—	—	—	37193,6	2709,5	—	—
1928	—	—	—	—	36185,1	3050,0	—	—
1929	—	—	—	—	36891,2	2093,1	—	—
1930	—	—	—	—	32435,4	1546,2	1553,0	345,0
1931	—	—	—	—	26488,8	1269,2	4408,0	948,0
1932	—	—	—	—	30221,9	1479,6	5290,0	822,0
1933	—	—	—	—	30947,3	1790,0	7509,0	1043,0
1934	—	—	—	—	39455,2	1373,1	6739,0	947,3
1935	—	—	—	—	34413,9	1323,3	5777,8	668,8
1936	—	—	—	—	29672,6	1624,0	3667,5	549,4
1937	—	—	—	—	33712,8	1519,4	4587,1	689,2
1938	—	—	—	—	34911,0	1699,7	7045,5	1112,9
1939	—	—	—	—	37672,3	1618,6	7571,6	1028,2
1940	17504,0	886,6	5031,1	346,3	22535,5	1232,9	6049,0	1181,5
1941	10969,9	1021,0	3589,4	408,0	14559,3	1429,0	5940,6	1807,2
1942	11704,0	1212,7	5482,1	759,8	17186,1	1972,5	5040,4	1847,8
1943	28834,7	4837,0	11076,4	2187,9	39911,1	7024,9	7627,7	4389,4
1944	8195,5	1639,9	3021,3	749,9	11216,8	2389,8	2539,5	1689,7
1945	3631,6	549,8	1020,3	204,1	4651,9	753,9	3851,7	2842,6
1946	15077,0	2189,0	8722,1	1893,9	23799,1	4082,9	4809,7	3461,5
1947	13164,4	1916,8	8277,4	1733,3	21441,8	3650,1	5753,2	3702,7
1948	17942,9	2824,6	7884,4	1836,2	25827,3	4660,8	7528,3	4888,3
1949	14596,8	3436,2	6417,7	1890,0	21014,5	5326,2	8827,8	7165,3
1950	17727,1	2845,4	8611,8	1831,6	26338,9	4677,0	5739,2	3743,7
1951	17239,2	2811,6	7435,8	1599,2	24675,0	4410,8	13045,2	7736,1
1952	11251,3	1849,5	3337,8	838,1	14589,1	2687,6	6402,4	4261,6
1953	13937,6	2220,8	4716,2	978,6	18653,8	3199,4	7452,2	4816,9
1954	10741,2	1453,2	7202,7	1345,0	17943,9	2798,2	7440,0	4391,4
1955	17879,9	1788,1	6639,8	1159,6	24519,7	2947,7	10310,5	6527,2
1956	15121,0	2072,2	5270,2	1189,6	20391,2	3261,8	7277,2	4838,4
YEKÜN	245518,5	35554,4	103736,5	20951,1	884699,9	85826,7	169783,5	77445,1
Ortalamalar	14442,2	2091,4	6102,1	1232,4	26809,0	2600,8	6288,2	2868,3

BİBLİYOGRAFYA

- 1 — Ahmet, Refik : Büyük Tarihi Umumi, Cilt I, İstanbul, 1328, (1912).
- 2 — Bağda, Haydar : Ankara'nın Hacıkadın deresinde yetişen palamut meşeleri *Quercus macrupilis* Ky. üzerinde morfolojik ve biyolojik araştırmalar, İstanbul, 1948, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası, Cilt I, 1948.
- 3 — Bayatlı, Osman : Bergama'da fikir adamları, İzmir, 1945.
- 4 — Baltalık Kanunu, 11 10 1336, (1920) Kanunu No. 39.
- 5 — Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, Dış Ticaret Yıllık İstatistikleri Kısım I, 1924 - 1956, Ankara.
- 6 — Burk, Karl : Die Valoneichen in ihrer Pflanzen- und Wirtschaftsgeographischen Bedeutung, Marburg, 1913.
- 7 — Burchard, Robert : Die praktische Lederzeugung Chemisch-technische Bibliothek, Bd. 265, Wien und Leipzig, 1922.
- 8 — Devlet Ormanlarından köylülerin intifa hakkı kanunu 15 Nisan 1340, (1924), Kanun No. 484.
- 9 — Gerngross, Otto : Türkiye ve Yunanistan palamutları üzerinde, Ankara, 1948, Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Mecmuası, Cilt I, 1948.
- 10 — Gerngross, Otte : Türkiye'de debağat maddeleri, ham ve işlenmiş deri vaziyeti, Ankara, 1938, Birinci Köy ve Ziraat Kalkınma Kongresi, Kongre yayını A serisi, takım 7.
- 11 — Hakkı, Nezihi : Palamutlarımız, İhracat maddelerimiz, İzmir, 1928.
- 12 — İnal, Selâhattin : Die Abhaegigkeit des Gerbstoffgehaltes der Eichenrinde vom Standort, Hans Bulla, Wien, 1941.
- 13 — İnal, Selâhattin : Türkiye'de palamut meşesinin (*Quercus Aegilops* L.) meyve olgunluğu üzerinde bir müşahede ve tesbit, İst. Üni. Orman Fakültesi Dergisi, Cilt I, Sayı 2, 1951, Ayrı basım.

- 14 — İnal, Selâhattin : Die Valoneneiche (*Quercus aegilops*), Ihre Nutzung und wirtschaftliche Bedeutung, Zeitschrift für Weltforstwirtschaft. 14 (6) 1951, s. 187 - 191.
- 15 — İnal, Selâhattin : Distribution of the Valonea-oak (*Quercus aegilops*) in Turkey and its ecological basis, İst. Üni. yayınlarında No. 21, İstanbul, 1952.
- 16 — İnal, Selâhattin : Türkiye ve Yunanistan'da Palamut Meşesi ve Ekonomik önemi, İst. Üni. Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 1952, İstanbul, Ayrı basım.
- 17 — İnal, Selâhattin : Meşe (*Quercus*) hakkında etimolojik ve tarihi etüdler, İst. Üni. Orman Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı I, İstanbul, 1955.
- 18 — İnal, Selâhattin : Palamut Meşesi Ormanları, Coğrafi yayılışları, ekonomik önemi ve Amenajman esasları, Ankara, 1953.
- 19 — İnal, Selâhattin : Türkiye'deki palamut meşesi hakkında rapor, F. A. O. Teşkilâtına talep üzerine 24/2/1953 tarihinde gönderilmiştir.
- 20 — İnal, Selâhattin : Meşe Ağacı Kabuğundaki Tanen maddesinin yetiştirme muhiti ile olan ilgisi, İstanbul, 1952.
- 21 — İnal, Selâhattin : Türkiye'nin Palamut Meşesi Varlığı, İst. Üni. Yayınlarında, No. 648, Orman Fakültesi 3, İstanbul, 1955.
- 22 — İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Adres Kitabı, İzmir, 1948.
- 23 — İzmir İktisat Müdürlüğü palmut ve palamutçuluk Ticaret ve Ziraat Nezareti Mecmuası, 1333, (1917), s. 72.
- 24 — Königliche Museen zu Berlin, Pergamon Bd. I, Tafeln, XX, Berlin, 1913.
- 25 — Krünitz, John : Okonomische technologische Encyclopaedie, 41 Tel. Berlin, 1788, s. 705.
- 26 — Kutluk, Halil : Türkiye Ormancılığı ile ilgili tarihî vesikalar İstanbul, 1948.
- 27 — Miri ve Hususî orman rüsümünün sureti idaresi hakkında talimat, 22 Temmuz 1326, (1910).

- 28 — Münch, E. Waldbäume, Jena, 1927, s. 31.
- 29 — Nef'i Sihami Kaza El yazması, İstanbul.
- 30 — Oefelev. Von Felix «Vorgeschichte der cecidologie der Klassischen Schriftsteller», Böhner'in «Geschichte der Cecidologie» Vol. I. Mittenwald (Bayera) adlı eserinden.
- 31 — Orman Nizamnamesi, 1. 1. 1285, (1868), I. Tertip Cilt II, s. 404.
- 32 — Ormanların tasarrufu ile ilgili komisyonların muamelâtı hakkında talimat, 7 2/1291, (1873), Düstur I, Tertip III.
- 33 — Ormanlardan çıkarılacak Kereste odun ve kömürden alınacak rüsumata dair talimat, 1292, (1875). Düstur I, Tertip. Cilt III, s. 291.
- 34 — Orman Memurlarının sureti tertip ve vazifelerine ait talimat, 7 Mart 1293, (1876), Düstur I, Tertip Cilt 4, II. Tabi.
- 35 — Ormanların Usulü idarei fenniyeleri hakkında kanun, 5 Nisan 1333, (1917).
- 36 — Ormanlık İstatistik Albümü, T. C. Orman Müdürlüğü, Ankara, 1956.
- 37 — Öncü, Cahit : Türkiye'de dericiliğin bugünkü durumu ve gelişme çareleri, Ankara, (Y. Z. E), 1948.
- 38 — Öncü, Cahit : Türkiye palamutları ve ekstraktları üzerinde deneysel araştırmalar, Ankara, 1949.
- 39 — Osterreichischen Archeologischen Institut, «Ephesos» Wien 1906.
- 40 — Palamut İhracatının murakabasına dair nizamname 2/9 1937 No. 7332 ve ekleri.
- 41 — Paessler, Yohannes, «Valonea und trillo» Berlin 1917.
- 42 — Uzunçarşılıoğlu, İsmail Hakkı Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Devleti, Ankara, 1937.
- 43 — Temyiz Mahkemesi icthah kararı, 18/9/1330, (1914).
- 44 — Türkiye'de mevcut bilûmum ormanların fennî usulü idare ve işletilmeleri hakkında kanun, 22/2/1340, (1924) No 504.
- 45 — Yiğitoğlu, Ali Kemal Palamutlarımız, Orman ve Av, 1940, s. 9.
- 46 — Wiesner, J. «Die Rohstoffe des Pflanzenreiches» 4. Aufl Leipzig, 1927.

DIE VALONENEICHE (QUERCUS AEGİLOPS) UND IHRE NUTZUNG IN DER GESCHICHTE DER TÜRKEI

von

Prof. Dr. Selâhattin İNAL

(Vorstand der Lehrkanzel für Forstwirtschaftspolitik und Fosteinrichtung
an der Forstfakultaet der Universitaet — İstanbul

Einleitung

Die Türkei besitzt fast alle Klimatypen, ausgenommen die Tropen-
Wüsten- und Tundrenklimate. Infolge ihrer geologischen Beschaffenheit
sind die edaphischen Verhaeltnisse der Türkei sehr mannigfaeltig. Daher
ist sie sehr reich an Standorten bzw. Waldtypen und Holzarten. Z. B. die
Eiche allein hat hier über 30 Arten.

Dank dieser eigenartigen Landesgestaltung wachsen und gedeihen hier
vielerarts von Baemen und Straeuchern, die wo anders sehr selten oder gar
nicht vorkommen.

Manche davon bieten dem Lande grosse Nutzen dar, indem sie als abso-
lute Eksportwaren im Aussenhandel eine positive Einwirkung ausüben. Da-
durch sichern sie für die Türkei eine feste Devisenquelle. Einer von solcher
Holzarten, welche ihre optimale Existenz in der Türkei findet, ist die
Valoneneiche.

Sie verdankt ihre Bedeutung dem Gerbstoffgehalt ihrer Früchte und
deren Verwendbarkeit in der Lederindustrie, Pharmokologie und Faerberei.

Die Frucht der Valoneneiche nennt man im Allgemeinen *palamut* (Va-
lonea). Valonea besteht aus der eigentlichen *Frucht*, der *Eichel* (türkisch
pelit genannt) und dem *Becher* (*Cupula*). Der Becher wird in der türkischen
Sprache als *çanak* (*Tschanak*) oder *kadeh* bezeichnet. Die Eichel (*pelit*)
enthaelt durchschnittlich nur 10 % Gerbstoff. Sie wird als Futter, Heitz-

material und in manchen Faellen auch als Dünger verwendet. Daher ist sie von keiner grossen ökonomischen Bedeutung.

Dagegen ist der Gerbstoffgehalt des Bechers (Cupula) durchschnittlich 33 - 35 %. Diese Menge steigt in den *Schuppen* (*Trillo*). (Türkisch *Tirnak* genannt), welche wie bei der *Quercus cerris* den Becher überdecken, bis auf 43 - 45 %.

Der Holzertrag der Valoneneiche ist Wirtschaftlich nicht bedeutend. Denn die Bäume verzweigen sich in einer Höhe von 1 - 1,5 m.

Das natürliche Verbreitungsgebiet der Valoneneiche liegt in den östlichen Mittelmeerländern, hauptsächlich in der Türkei. Nach der Türkei kommt Griechenland. Ferner kommt die Valoneneiche auch in Italien, Albanien, Libanon, Jerusalem, Transjordanien in geringer Mengen vor.

Drei Viertel der Weltproduktion an Valonea faellt auf die Türkei. Daher besitzt die Türkei eine führende Stelle im Welthandel der Valonea.

I

DIE GESCHICHTLICHEN KENNTHNISSE ÜBER DIE VALONEA

Nach einigen Autoren stammt das türkische Wort *palamut* (Valonea) aus dem altgriechischen Worte *Balanos* (Eichel). Das ursprüngliche Wort *Balanos* hat sich in der neugriechischen Sprache in *Valanos* verwandelt. Heute wird in Griechenland für Valanos das Wort *Valonidia* gebraucht. Für Valonea haben die anderen Sprachen aenliche Wörter, Z. B. Deutsch *Valonea*, Englisch und Italienisch *Valonia*, und Französisch *Valonee*.

Auch für das Wort *pelit* (Eichel) werden in vielen Sprachen aenliche Bezeichnungen angewendet. Z. B. die Akaden nannten es *Balti-it-tum*. Babylonier und Assyrer *Belitu*, Altsyrier und Araber *Balluta*, Altgriechen, wie es oben erwahnt wurde *Balanos*, Spanier und Südfrazösen «*Ballota*». Römer «*Glans*» (statt *Blans*).

Die heutigen Araber nennen die Eichel *Blut* und die Familie *Fagaceae* *Blutiye*. Das türkische Wort *pelit* wird in den südöstlichen Teilen der Türkei als *palit* oder *palut* ausgesprochen.

Danach ist die Wahrscheinlichkeit viel gross, dass die obgenannten Bezeichnungen sowie das ursprüngliche Wort *Balanos* der Altgriechen saemtlich von dem akadischen Worte *Bal-ti-it-tum* stammen.

In der Türkei wird der Valonea (*palamut*) stellenweise auch andere verschiedene Namen gegeben wie: *cevk*, *ceit*, *cevt*, *cevt*, *ceük*, *düdek*, *gibik*, *gilk*, *gövüc*, *kabalak*, *kaklak*.

Die Geschichte der *Gerberei* beginnt mit der Menschheit selbst. Die Menschen wussten seit je her die tierische Haut, welche sie für verschiedene Zwecke verwendeten, mittels geeigneter Gerbverfahren in Leder zu verwandeln, sodass diese nicht mehr der Faeulnis unterliegt, hornig auftröcknet und ausserdem eine gewisse Wasserfestigkeit aufweist.

Auch heute führen die Naturvölker verschiedene primitive Gerbungsverfahren durch, indem sie die erlegten tierischen Felle mit Fett behandeln oder durch Rauch konservieren.

Das Gerben wurde zum ersten male in Asien angewendet. Der Behauptung nach verdankt die Gerberei ihre Entstehung dem chinesischen Fürsten *Schinfang*. *Plinius* hingegen gibt als Erfinder des Gerbens den *Tychius* aus Bötien an.

Mezopotamien und die verschiedenen Teile des Kleinasiens waren sehr berühmt mit ihren Lederwaren. Die Sumerer gebrauchten den *Sumach*, den sie als *Sim-hal* bezeichneten und die *Eichengallen* als Gerbmittel für die Herstellung des roten Leders.

Die Babylonier und Assyrer führten alle Taetigkeiten, betreffs der Lederherstellung, mit Hilfe der religiösen Personen durch. Auch die Verschaffung und der Verbrauch der notwendigen Rohmaterialien sowie Eichengalle lag unter deren Leitung und Kontrolle. Des Leder gewann besonders waehrend der Kriegszeit ausserordentliche Bedeutung.

Die altaegyptischen Wandbilder, die die Manipulationen des Gerbens darstellen und die Sandalen der Mumien und die Mumien selbst, welche mit noch heute unbekanntem Gerbmitteln sehr gut gegerbt sind, weisen eine hochentwickelte Gerbereitechnik auf, die die Aegypter besaessen.

Wie es bekannt ist, trugen die Altperser Leder Kleider. Auch die alten Griechen hatten grosse, von Sklaven betriebene Gerbereien.

Zu den aeltesten Ledersorten gehört das *Pergament*, dieses verdankt seinen Namen der altgriechischen Stadt *Pergamon* in Kleinasien.

Es waere gar nicht unlogisch, wenn man nach einem Zusammenhang zwischen Pergament und der Umgebung von Pergamon, welche eigentlich den optimalen Standort der Valoneneiche bildet, suchen würde.

Die maechtigen Marmorsaeulen des *Artemistempels der Stadt - Sard* mitten im Optimum der Valonenwaelder in Kleinasien, welche ausschliesslich mit Valonenmotiven verziert sind, zeigen uns, wie die Lydier die Valonea schaezteten.

Obwohl die Herstellung des roten und weissen Leders den Römern bekannt war, geschah die Versorgung des römischen Reiches an Lederwaren hauptsächlich durch die altasiatische Lederindustrie.

Von der Römerzeit zurückgebliebenen geschichtlichen Werke enthalten sehr viele Valonenmotive. Solche Kunstmotive sind besonders in den Friesen

und Girlanden verschiedener Gebaeude und Sarkophage zu sehen, welche aus *Pergamon*, *Ephesos*, *Afrodisyas* und den anderen kleinasiatischen Staedten stammen. Alle diese Orte liegen im natürlichen Verbreitungsgebiete der Valoneneiche. Von denen spielte Ephesos damals die Rolle der Haupthafenstadt als grösste Valoneaeksporthafenstadt. Heute ist İzmir als der grösste Valoneneksporthafen an seiner Stelle getreten. Diese Überlieferungen zeigen ganz deutlich, wie die damaligen Bewohner dieses Gebietes einen sehr grossen Wert auf Valonea legten.

Der Grund dieses und viel verbreiteten Interesses des Kleinasiens für Valonea und Gerberei lag darin, dass die Valonea in der Gerberei einen bedeutenden Verwendungsplatz einnahm. Denn Anatolien hat von Natur aus verschiedene pflanzliche und minerale Gerbmittel, welche, die Entwicklung der Gerberei sehr leicht ermöglichten. Die Türkei besitzt z. B. grosse Alaunreserven, welche der Gerberei seit der Kupfer-, Bronze- und Eisenzeit als minerale Gerbmittelquellen gute Dienste geleistet haben. Auch der Bedarf am eigentlichen Rohmaterial naemlich an Haeutern und Fellen, wird in der Türkei, dank der günstigen natürlichen Bedingungen des Landes für eine weitgehende Viehzucht, reichlich gedeckt. Ferner ist es sehr leicht möglich die tierische Hilfsmaterialien wie Tran in grossen Mengen zu verschaffen.

Das grosse Interesse, welches das Altertum für Valonea zeigte und sie hochschätzte, kommt nicht nur daher, dass Valonea in der Gerberei eine Verwendung fand, sondern auch den Menschen als Nahrungsmittel diente. In den Zeiten, wo die Landwirtschaft noch nicht genug entwickelt war, machten die Menschen von Valonea als Nahrungsmittel viel Gebrauch. Zugleich wurde sie auch als Futter verwendet.

Blaetter, Eichel und Becher der Valoneneiche wurden in der Pharmakologie und Faerberei viel genützt. Die Benützung von derselben findet noch heute statt.

Ausserdem spielte Valonea schon damals im wirtschaftlichen Leben sicher eine grosse Rolle.

Auch im Mittelalter kam Kleinasien in der Lederherstellung an die erste Stelle. Die Byzantiner, Araber und Seltshuken haben die Gerbereikunst, welche sie von der früheren Zeit übernahmen, nicht nur gepflegt, sondern auch in ganz Europa eingeführt. Dadurch wurde auch die Valonea als ein Gerbmittel in grösseren Umfange bekannt. Wie es berichtet wird, wurde das in Halep (Aleppo), İzmir und İstanbul hergestellte *Corduan* von den Arabern nach Spanien übermittelt. Die spanische Stadt *Cordova* dankt ihren Namen diesem Leder. Die Kenntnisse über die Herstellung von eleganten Schuhen, Lederwaren und Luxusgerberei gelangte nach Europa durch die Kreuzzüge.

Während der Seltshuken Zeit, besonders im 14. Jahrhundert, nahmen das Kastamonuleder und das von Antalya und anderen verschiedenen Haefen exportierte rote Leder unter den Hauptexportgütern einen wichtigen Platz ein.

Diese sehr kostbaren und kunstvollbearbeiteten Lederarten der Seltshuken sind im Mevlana-museum im Konya in verschiedenen Variationen zu sehen. Wie es aus der geschichtlichen Entwicklung hervorgeht, gelangten die in Anatolien entwickelten aeltesten Luxusgerbverfahren auf zweierlei Wegen nach Europa. Einerseits durch die Kreuzzüge über den Balkan, anderseits durch die Mauren über Spanien.

Zur Zeit der Ottomanen wurde in der Türkei wieder eine fortschrittliche und entwickelte Lederindustrie betrieben. Nach *Gerngross* wurde in der Türkei bis zur letzten Zeit viel besseres Leder als in Europa hergestellt. Die ausgezeichneten Lederwaren, die man jetzt in verschiedenen Museen der Türkei sieht, sind Meisterwerke und anerkannte Beweise einer hochentwickelten Lederindustrie.

Unter den Seltshuken und Ottomanen waren alle Gewerbebezüge, darunter auch die Gerberei, sehr gut organisiert. Betreffs der Beschaffung, Lieferung, Verteilung und des Handel, Preises, und Exportes der Valonea wurden schon vom 16. Jahrhundert an von Sultanen verschiedene Fermanen und Bestimmungen erlassen. Aus diesen Fermanen lernen wir ganz klar, dass die Valonea zum ersten Male nicht im 18. Jahrhundert oder im Jahre 1842, was in vielen Werken behauptet wird, ausgeführt wurde, sondern viel früher exportiert worden ist.

Nach Öncü wurden einige Lederarten zum ersten Male von den Türken hergestellt. Es wurden sogar manche Ausdrücke, die mit der Gerberei einen Zusammenhang haben, von der türkischen Sprache übernommen. Z. B. stehen das französische Wort *Chagrin*, mit den türkischen Worte *sagri* und die Deutschen Namen *Saemischleder* und *Kürschner* mit den Türkischen *semiz* und *kürk* in naher Beziehung.

Obwohl die moderne Lederindustrie verschiedene, natürliche und synthetische Gerbstoffe verwendet, kann sie die Valonea nicht entbehren. Daher ist die ökonomische Bedeutung der Valonea als Gerbstoffproduzent genau so unerschütterlich wie in der Vergangenheit.

II

DIE NUTZEN DER VALONENEICHE

Der Hauptfaktor, welcher der Valoneneiche ihren grössten Nutzen bzw. ökonomischen Wert sicherstellt, ist ihre Frucht, was eigentlich ein Nebenprodukt ist. Aus diesem Grunde wird es hier die Valoneneiche hauptsächlich hinsichtlich ihres Fruchtertrages behandelt.

Die türkischen Valonenwälder wurden bis jetzt keiner intensiven und technischen Pflege und Bewirtschaftung unterzogen. Nur der Aussenhandel der Valonea wurde durch verschiedene Massnahmen geregelt. Das Interesse des Staates sowie der Bevölkerung für die Valonea hat sich je nach der Grösse ihres Nutzens vermehrt oder vermindert.

Die Besitzverhältnisse der türkischen Valonenwälder sind noch nicht endgültig klar gestellt. Nach dem heutigen Zustande gehören 83 % der Gesamtfäche den Privatpersonen, die übrigen 17 % dem Staate. Die vielen Privatbesitzer haben keine juristisch gültigen Besitzurkunden in der Hand.

Bis zum Jahre 1956 standen alle Valonenwälder unter dem Forstgesetz. Aber seit dem neuen Forstgesetz vom Jahre 1956 No. 6831 sind die Valonenwälder, auf den Privatgrundbesitzen befinden, als *Nichtwald* erklärt. Die werden jetzt mehr oder weniger als Obstbäume behandelt. Diese neue Bestimmung hat die Zerstörung der Valonenwälder vermehrt. Denn viele Besitzer wollen ihre Valonenwälder mit der Behauptung ihrer Unproduktivität kahl schlagen und ihre Flächen in andere Kulturarten, wie Landwirtschaft oder Wein- und Obstbau, umwandeln.

Das Vorkommen der Valonea beschränkt sich in der Regel auf die ufernahen Ebenen und ufernahen Gebirge bis zu 1000 M. über dem Meere. In der Türkei ist das Verbreitungsgebiet sowohl in vertikaler als auch in horizontaler Richtung wesentlich grösser und umfasst mit Ausnahme des Schwarzmeergebietes alle Klimagebiete des Landes.

Die Gesamtfäche der türkischen Valonenwälder beträgt 258000 Ha., davon sind 55 % absoluter Waldboden während 45 % auf Ackerboden stocken. Die Valonea bildet reine und gemischte Bestände und lässt sich mit fast allen Betriebsformen der Landwirtschaft kombinieren.

Die Verteilung der Valonenwälder in den geographischen Gebieten ist folgendes:

Marmaragebiet	9	%
Aegaegbiet	68,3	%
Mittelmeergbiet	11,2	%
Südostanatolien	6,6	%
Ostanatolien	0,3	%
Innenanatolien	4,6	%
	100,0	%

Die türkischen Valonenwälder sind nur teilweise forstlich eingerichtet. Auch ihre Bewirtschaftung ist unregelmäßig. In den alten Gesetzgebungen bis zum Forstgesetz vom Jahre 1937, No. 3116 waren keine speziellen Bestimmungen über die Bewirtschaftung dieser Wälder. Laut des obgenannten

Gesetzes (No. 3116) mussten die staatlichen Wälder vom Staate selbst bewirtschaftet werden. Dieser Bestimmung folgend hat die Forstgeneraldirektion in manchen Valonenwäldern etwas Valonea produziert. Aber diese Unternehmung war nicht erfolgreich. Denn einerseits waren zu dieser Zeit die Preise niedrig, andererseits hatten die beauftragten Beamten der staatlichen Forstbetriebe keine genügende Erfahrung auf diesem Gebiete. So hat die Forstgeneraldirektion mit der Produktion der Valonea aufgegeben.

Nach dem neuen Gesetz vom Jahre 1956, No. 6831 sind die staatlichen Valonenwälder hinsichtlich der Nutzung ihrer Früchte allen frei gestellt. D. h. wenn die Erntezeit eintritt, kann jeder in die Wälder gehen und ohne Steuer oder sowas ähnliches zu bezahlen die Valonea ernten.

Nun sorgt der Staat nur dafür, dass diese Wälder wie alle anderen staatlichen Wälder, so weit es möglich ist, geschützt bleiben. Aber für ihre Pflege und Produktivität sind vorläufig keine technischen Massnahmen getroffen.

Was die Privatvalonenwälder anbelangt, so schaut die Situation etwas anderes aus. Wie es oben angedeutet wurde, gehören 83 % der Gesamtfäche den Privatpersonen. Dieser Privatbesitz als eine Einheit angenommen, stocken 70 % davon auf Ackerboden und 30 % auf absolutem Waldboden. Die auf dem Waldboden stockenden Privatwälder schauen mehr oder weniger wie die staatlichen Wälder aus. Aber die sich auf dem Ackerboden befindlichen Wälder sind verhältnismässig gepflegt. Auf solchen Böden ist die Stammzahl je Hektar niedrig. Wenn sie mit Wein, Oliven oder Feigen kombiniert sind, wechselt die Stammzahl zwischen 10 und 50, mit Getreide aber steigt sie bis auf 100. Diese Zahlen werden aber vom Tag zu Tag geringer.

Die Verjüngung der Valonea findet überall auf dem natürlichen Wege statt, entweder durch Saat, aber noch mehr durch Wurzel ausschläge. Die ausgewählten besseren Jungbäume werden behalten und geschützt, die anderen werden von der Fläche entfernt. Die Bäume werden von Zeit zu Zeit vollkommen oder teilweise entastet. In manchen Orten werden sie regelmässig von den überflüssigen dünnen und trockenen Ästen gereinigt.

Die Bevölkerung, welche mit Valonea zu tun hat, glaubt, dass das *Schlagen* der Bäume mit Stangen zwecks der Ernte, eine vermehrende Wirkung des Ertrages ausübt, was eigentlich durch unsere Feststellungen bis zu einem gewissen Grade bestäetigt wird. Dies könnte man auch wissenschaftlich folgendermassen begründen. Wie es *Münch*, sich auf *Nordlinger* stützend behauptet, lassen die Eichenbäume einen Teil ihrer jungen Triebe während der warmen Sommermonate fallen. Diese Bäume tragen aber im nächsten Jahr mehr Frucht als sonst. Nach unserer Meinung üben die Stangenschläge dieselbe Wirkung aus, wie es bei den natürlichen Ausfall der Triebe der Fall ist. Auf diese Weise werden einerseits die langen Triebe gebrochen, aber andererseits bleiben die mit Blümsprossen beladenen unter-

ren Teile der langen Triebe und die kurzen Triebe unberührt auf den Bäumen. Ausserdem muss man die allgemeine Regel, dass das jede Lebewesen im Falle einer Verletzung ihre genetischen Organe in Bewegung setzt um ihre Generation fortzupflanzen, in Betracht ziehen.

Obwohl es auch bei den Leuten im allgemeinen als eine Pflegemassnahme gilt, darf man das Schlagen der Bäume mit den Stangen nicht ganz unschädlich betrachten.

In den Valonenwäldern sind hinsichtlich des Bodenschutzes keine massnahmen getroffen. Auf den geneigten Haengen ist die Bodenerosion in verschiedenen Graden zu sehen.

Ausserdem hat man bis jetzt in den Valonenwäldern keine entomologischen und phytopathologischen *Kalamitaeten* feststellen können.

Die *Fruchtreife* der Valoneneiche dauert 1-2 Jahre. In beiden Fällen reifen die Eicheln zwischen September und November aus. Jemehr die Reife der Frucht fortschreitet, desto geringer wird der Gerbstoffgehalt des Bechers bzw. der Schuppen. Deshalb dauert die *Erntezeit* vom 15. August bis 15. September. Ein Teil der ungerreifen Frucht fällt frühzeitig ab. Diese nennt man *koruk, iglek* (Kamantina).

Manche Bäume bilden überhaupt gar keine Frucht, manche dagegen 3-8 jährige nur einmal. Der Anteil dieser Bäume macht in der Türkei ungefähr 5% aus.

Die Valoneneichen beginnen nach 25-30 Jahren reichlich Erträge zu geben. Die Menge des Ertrages hängt von den Standortbedingungen ab. Es kommt vor, dass man von manchen gut gewachsenen Bäumen in einem Jahre 1-1,5 Tonnen trockene Früchte erhält.

Wenn die Valonea trocknet, verliert sie 40% an ihr Gewicht. Dabei steigt ihre *Eichelverlust* bis zu 10%.

Der jährliche Ertrag eines Baumes kann im optimalen Gebiet durchschnittlich mit 50 Kg., ausserhalb dieser Areale mit 25 Kg. gerechnet werden.

Der Anteil der Eichel an der Valonea ist durchschnittlich 30%. Davon 10% trennt sich während des Trocknens auf den Trockenplätzen. Der Rest (15%) wird durch die Manipulationen entfernt. Der zurückgebliebene Teil, dessen Beseitigung nicht möglich ist, kommt mit dem Becher in den Handel. Der Anteil der Schuppen an Valonea ändert sich zwischen 25 und 35%.

Die *Ernte* der Frucht findet, wie es oben erwähnt wurde, durch das Schlagen der Bäume mit langen Stangen statt. Die gesammelte Frucht wird auf sauberen Trockenplätzen mit festem Untergrund in den Dörfern in der Sonne getrocknet. Das Trocknen dauert 7-12 Tage. Während dieser Zeit wird die Valonea von Zeit zu Zeit durcheinander gemischt.

Die Frucht wird in zwei Etappen geerntet. Das Gut, welches in der ersten Etappe gewonnen wird, heisst *Erste* oder *Augustgut*, das in der zweiten Etappe nennt man *Zweite* oder *Septembertgut*. Der übrige Rest bekommt die Bezeichnung *Baschak* oder *Rufuz*. Alle diese Sorten kommen entweder getrennt oder gemischt in den Handel. Die Valonea, welche der Bauer, also der Produzent, verkauft, enthält 5 bis 20% Eicheln.

Da dieses Gut weder an Trockenheit noch an Reinheit den Zwischenhändler befriedigt, so wird es von Händlern einer zweiten Manipulation unterzogen. Zu diesem Zwecke wird die Valonea nochmals getrocknet, dann mit Holzschlägeln geschlagen und von ihren Schuppen getrennt.

Sowohl die Schuppen (*tırnak*) als auch die Becher (*kaba*) werden mittels Durchsieben mit speziellen Sieben von den Eicheln, Steinen und Fremdkörpern gereinigt. Das sich herkunftlich und qualitativ voneinander unterscheidende Gut wird entweder getrennt oder in gemischter Form (*Patschal*) in luftigen und feuchtigkeitsfreien Magazinen in Säcken oder haufenmässig aufbewahrt.

Nachher kommt die Valonea in die Hand der Exporthändler in İzmir, Tschanakkale oder in anderen Häfen. Da der Export einer vorschriftmässigen Kontrolle unterzogen werden muss, wird sie vom Exporthändler zwecks *Bildung* bestimmter Standardtypen einer nochmaligen Manipulation ausgesetzt. Die Valonea wird nach Typenproben (*Muster*), nach dem Gerbstoffgehalt oder speziellen Mustern exportiert. Sie wird als Becher (*kaba*), Schuppen (*tırnak*), Kamantina (*koruk*) und Rufuz exportiert. Sie kann aber auch in Form von Valonenmehl und Extrakt verkauft werden.

Es sind keine offiziellen Statistiken über die Menge und Orte der richtigen *Produktion* vorhanden. Die Zahlen der letzten Jahre stammen entweder aus den Schätzungen der lokalen Handelskammern oder sie sind dadurch erzielt, indem man den Export mit dem ungefähren inländischen Verbrauch zusammen addiert.

Nach manchen Quellen war die Menge der Produktion vor dem ersten Weltkrieg mehr als in den letzten Jahren. Z. B. allein die Produktion des Aegaegebietes stieg jährlich bis zu 70000 Tonnen. Aber später fiel diese Menge vom Jahr zu Jahr herunter. Der Grund dieses Absinkens lag darin, da die Produktion in erster Linie vom Export abhing was natürlich wieder durch den Krieg erheblich herabgesetzt wurde.

Durch die langen Kriegsjahre verlor die Türkei ihre Käufer auf dem Weltmarkt. Diese stellten ihre Einrichtungen für die anderen exotischen Gerbmittel wie Quebrako, Mimosa, Mirobalan u. s. w. um und so sank die Menge des Ertrages nach dem Befreiungskrieg (1920-1921) bis zu 18000 Tonnen ab. Bei dieser Verminderung der *Produktion* spielte natürlich auch

die Zerstörung der Valonenwälder eine Rolle, welche durch die griechischen Besatzungstruppen besonders im Aegaegebiet verursachten.

Aber auch in den letzten Jahren zieht eine staeetige Verminderung der Produktion die Aufmerksamkeit auf sich. Das ist aber, wie schon oben angedeutet wurde, eine Folge der neuen gesetzlichen Bestimmungen. Denn das Forstgesetz vom Jahre 1950 No. 5653 hatte einen Teil der Privatvalonenwälder unter bestimmten Bedingungen als *Nichtwald* erklart.

Das letzte Gesetz vom Jahre 1956 No. 6831 hat obendrein das Ganze derselben als *Nichtwald* erklart.

Nach unseren Feststellungen werden in der Türkei im Durchschnitt jaehrlich 61000 Tonnen Valonen geerntet. Die Verteilung der Produktion ist folgendermassen :

Gebietsname	Produktionsmenge	Anteil an der Produktion
Aegaegebiet	47450 TO.	77,5 %
Marmaragebiet	8000 »	13,1 »
Mittelmeergebiet	5300 »	8,6 »
Innenanatolien	400 »	0,7 »
Südostanatolien	50 »	0,1 »
	61200 »	100,0

Es ist aber nicht genug, wenn man bloss die Produktionsgebiete angibt. Denn diese Gebiete sind sehr gross und die Produktion ist in den einzelnen Gebieten nicht gleichmaessig über die ganze Flaechen verteilt. Daher waere es vorteilhafter auch die Produktionsorte landesweise anzugeben :

Gebietsname	Landesname (Vilâyet)	Produktionsmenge	Anteil a.d. Produktion
Marmara	Edirne	700 Tonnen	8,7 %
	Çanakkale	7300 »	91,3 »
	Summe	8000	100,0
Aegae	Balıkesir	4130 »	8,8 »
	Manisa	18110 »	38,0 »
	İzmir	9880 »	21,0 »
	Aydın	5300 »	11,2 »
	Denizli	2850 »	6,0 »
	Muğla	1280 »	2,7 »
	Kütahya	5800 »	12,1 »
	Bursa	50 »	0,1 »
	Afyon	50 »	0,1 »
	Summe	47540 »	100,0

Mittelmeer	Muğla	1500	»	28,3	»
	Antalya	1180	»	22,3	»
	İsparta	120	»	2,3	»
	İçel	2500	»	47,1	»
	Summe	5300		100,0	
Innenanatolien	Ankara	300	»	75,0	»
	Afyon	70	»	17,5	»
	Konya	30	»	7,5	»
	Summe	400		100,0	
Südostanatolien	Gaziantep	50	»	100,0	»
	Summe	50	»	100,0	»
	Gesamtsumme	61200		100,0	

Die Valonea spielte seit jeher im ökonomischen Leben der besonders im westlichen Teil vom Anatolien sesshaften Nationen eine grosse Rolle. Sie behaelt diese Bedeutung in gewissermassen immer noch.

Die ökonomische Bedeutung der Valonea kommt besonders dadurch zum Ausdruck, dass sie als eine absolute *Exportware* im Aussenhandel der Türkei eine positive Stellung einnimmt und für das Land Devisen sichert.

Es sind im westlichen Anatolien viele Dörfer, deren Bevölkerung 30 - 80 % ihres Lebensunterhaltes aus den Ertraegern der Valonenwälder bestreiten.

Ungefuehr 150 Firmen, welche den einzelnen Personen oder Gesellschaften gehören und Valonnhandel treiben, leben von der Valonenwirtschaft. Dazu kommen 17000 Arbeiter, die stanendig oder vorübergehend mit der Gewinnung oder Bearbeitung der Valonea beschaeftigt sind.

Ein Drittel der jaehrlichen Produktion wird im Lande verbraucht, die übrigen zwei Drittel werden in verschiedenen Formen exportiert.

Die jaehrliche *Exportmenge* der Valonea betraegt im Durchschnitt der Jahre 1930 - 1956 41000 Tonnen (Der Extrakt migerechnet). Der Exportwert dieser Menge macht für diese 26 Jahre durchschnittlich 5,5 Mill. Türkische Lira aus.

Nach dem Zweiten Weltkrieg wurden aus der Türkei im Durchschnitt der Jahre 1956 - 1956 jaehrlich 7690 Tonnen *Valonenextrakt* und 21745 Tonnen *Valonea* (Becher und Schuppen) exportiert. Der *Exportwert* dieser Ware betraegt im Durchschnitt derselben Jahre (1946 - 1956) 8,840 Mil. Türkische Lira.

Die Türkei exportiert ihre Valonea (Becher u. Schuppen) 70 % aus İzmir, 11 % aus Çanakkale, 3 % aus İstanbul und 16 % aus den anderen kleineren Häfen. Dagegen wird der Valonenextrakt 95 % aus İzmir, 4 % aus İstanbul und 1 % aus den Häfen und Städten ausgeführt.

Als Käufer der türkischen Valonea und des Valonenextraktes kommen über 30 Länder fast aus aller Welt in Betracht, darunter Deutschland, U. S. A., England, Russland, Rumänien, Tschechoslowakei, Bulgarien, Ungarn, Kanada, Frankreich, Ägypten, Syrien und Griechenland kommen an erster Stelle.

Die Valonea wurde in der Gerberei in verschiedenen Formen verwendet. Sie wird aber in den letzten Jahren vorwiegend als *Extrakt* verwendet. Die türkische *Extraktindustrie* hat sich in İzmir konzentriert. Es gibt in İzmir zwei Extraktfabriken. Das Produkt einer Fabrik heisst *Valex*, der anderen *Valonex*. Die erste Fabrik wurde im Jahre 1905 gegründet. Aus 100 Tonnen Valonea gewinnt man rund 40 - 45 Tonnen Extrakt.

Der Extrakt enthält 67 - 70 % Gerbstoff. Die jährliche durchschnittliche Kapazität der beiden Fabriken sind 17000 Tonnen Extrakt. Nun wird eine dritte Extraktfabrik in Çanakkale gebaut.

Der jährliche Bedarf der inländischen Lederindustrie an Valonea beträgt ungefähr 20000 Tonnen Valonea (4000 - 5000 Tonnen Extrakt und 10000 Tonnen Valonea).

Die Türkei liefert dem *Welthandel* wie es schon oben angegeben wurde, jährlich durchschnittlich 41000 Tonnen Valonea. Die Exportmengen und -werte der einzelnen Jahre von 1924 bis 1956 sind auf der Tabelle No. 2 zu sehen.

Die dem ganzen Welthandel zugeführte jährliche Menge der Valonea beträgt 56000 Tonnen. Davon liefert die Türkei 73 %, Griechenland 27 %.